

No 6
1938
30s.

Maître d'Hotel

TOIMETUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8, Kaitseliidu Peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kolonel J. Maide
telefon 451-94.

Tegevtoimetaja: kapten A. Truuvere
telefon ametis 451-89 ja sv. 156-a,
kodus 465-01.

Väljaandja: Kaitseliidu Peastaap.
Tegevtoimetaja kõnetunnid teisipäeviti
ja neljapäeviti kella 10.00–12.00.

Kaastöö arvatakse tasu alla, kui sellele tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks märkimata käsikirju alal ei hoita.

*

TALITUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9–3.
Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr.,
1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

Nr. 6

1938

SISUKORD:

Kaanel: KL mereüksuste pealikud praktilises õppetunnis.

Les: Vastu kevadele.

L. S.: Eestlaste osa Tallinna kaitsmisel 1577. a.

H. Virrit: Lennukite tulistamine sõjapüssist.

A. Mäll: Spordi ja kehalise kasvatuses sihte, ülesandeid ja otstarve Kaitseliidus.

O. K.: Lennukite süütepommidest.

V. H.: Täikike Tallinna sadama ajalugu.

— KL mereüksuste pealike kursused.

— Sõjaarhiivi varasalved kasvavad.

— Kaitseliidu orkestrite küsimusi.

— Allmaa-angaaride osa riigi piiride kaitsesüsteemis.

— Meie juubilare.

Les: Musta suve muresid.

Hanno Kulmen: Varitsev pimedus.

Ootamatult võib variseda terveim ja tugevaim mees!

Haigus ja õnnetus

võib Sindki tabada kesk kõige paremat iga — siis, kui tunned lihastes paisuvat jõudu ja tulevikukavatsused täidavad meeli

EEKS-MAJA

elukindlustuse poliis kannab hoolt
Sinu naise ja laste tuleviku eest

EEKS-MAJA JUHATUS ja peakontor Tallinnas,
Vabaduse väljak nr. 10. Telefon 478-08 (kodune keskjaam)

Ar 5581
Kaitse

AR EESTI RAHVUS-
PÄAMATUKOGI

Kaitse Kodu!

Nr. 6

Tallinnas, 31. märtsil 1938

XIV aastakäik

Vastu kevadele

Kevadine pööripäev märtsikuu teisel poolel tõi meile kauni ja päikesepaistelise ilmastiku ja kõigi ootuste kohaselt sellele peaks järgnema soe ja kaunis kevad. Meie näeme kevadist päikest suures kaares taevavõlvil liikumas ja varajased rändlindude rongid rändavad juba lõunast põhja poole; see näitab, et kevad on tulemas, kui ta ei ole mitte juba käes.

Imelikul kombel teeb kevade saabumine inimeste südamed iga aasta rahutuks. Esimestes soojades kevadtuultes ja päikesekiirte esimeses soojas paituses on meile midagi kärsituks- ja rahutukstegevat. Nii on see kogu looduses, nii on see ka inimeste juures.

Pikast talveunest ärrganud emake maa ruttab end vabastama lumivaiba raskest kaisutusest ja puude oksad pakatavate pungadega tõstavad rõõmsalt oma päid päikese poole. Esimesed pajuurvad kooruvad välja tohlnud kestadest ja varajaste kevadlillede õilmekobarad sätendavad kevadhommikuses kastes kui kristall.

Aga mis on selles kärsitult ja rahutukstegevat? Mis on selles ärevat?

See on õnn teadmises, et meie võime looduse uuestisünnile kaasa elada ja sellest rõõmu tunda. Ja selles rõõmus ning õnnes värisebki meie süda.

Kevad on lootuste aastaag. Pika talve jooksul meie südamele kogunenud mured hakkavad kevadel nagu lumi päikese käes sulama ja uusi lootusi kerkib meie rinda. Tänavu tule jälle kindlasti midagi uut ja paremat!

Aga mida meie paremat ootame? Seda me ei tea isegi. See on alateadvuslik tung, mis sellastes ootustes väljendub, ja sellele tungile peame meie kevadisis lootustevärinais tahtmatult kaasa elama.

Põldur, kes esimeste kevadtuulte puhudes oma põldudel ringi uitab, teab juba, mis tal on soovida ning oodata. Põld on tema mure ja tema rõõm, kui põld hästi vilja kannab, siis on tema lootused suures osas täidetud.

Seepärast tunneme meie kõik rõõmu esimest rohuliblest, mis end kevadisest maapinnast välja ajab, ja isegi varajasest mardikast, kes

end esimese kevadise päikese käes kraavikaldal soojendab. Temagi on üks tilluke vahelüli looduse salapärasest loomistöös.

Ja eks hämmasta ju meid ka see jõud, mis hoovab looduse uuestisünnist igal kevadel. Vaadake kord kevadisi jõgesid, kuidas nad kiirel jooksul kohisevad ja lainetavad, tungeldes oma suundmete poole. Vaadake eluandvat maapinda, kuidas ja missuguse hooga ta end talvisest lumikasukast vabastab, et päikese soojendavate kiirte ja kosutava vihma mõjul tiinet mulda vilja kandma panna. Vaadake puud ja põõsaid, kui kangekaelse visadusega nad oma esimesi punge lahti ajavad ja päid sirutavad päikese poole.

Vaadake ja imetlege seda jõudu. See on looduse ürgne tungimine elu igavese allika — päikese — poole. See on kevad.

*

Sammudes vastu kevadele läheneb meile ka uuestisünni loodetav küpsusajajärk riigi sise poliitilises elus. Teatud ülemineku ajajärk rahuliku riigikorra saavutamiseks hakkab varsti lõppema ja uus rahvaesindus — Riigikogu — võib alata varsti oma kahe koja kaudu rahulikku ja ülesehitavat tööd. Uue Riigikogu kokkuastumiseks on oodata Riigihoidja otsust hiljemalt jüripäevaks, 23. aprilliks s. a.

Riigikogu esimese koja — Riigivolikogu — valimised on valimiste peakomitee poolt juba täies ulatuses kinnitatud ja Riigivolikogu volitused hakkavad kehtima päevast, mil vastav määrus avaldatakse „Riigi Teatajas“. Arvata-vasti sünnib see koos Riigikogu teise koja — Riiginõukogu — valimiste tulemuste väljakuulutamisega.

Valimiste peakomitee on jõudnud ka juba Riiginõukogu valimismaterjalid lõplikult läbi vaadata ja ühes sellega on ka Riiginõukogu koosseis, välja arvatud Riigihoidja nimetamisele kuuluvad 10 liiget, selgunud. Viimaste nimetamist on oodata kõige lähemal päevil, võib-olla nende ridade trükkimisel ongi see juba selgunud.

Isikuvalimise süsteem, mis meil käesoleva

Esimesi kevadilli

Riigikogu valimisel juba teiskordselt maksma on pandud (uue põhiseaduse väljatöötamiseks valitud Rahvuskogu valiti samadel põhimõtetel), omab kõigi eelduste kohaselt proportsionaal-valimissüsteemi kõrval kindlaid paremusi. Seda on näidanud ka viimaste valimiste edukas läbiviimine, kus Riigivolikogu valimisel kõik kodanikud ja Riiginõukogu liikmete valimisel üksikute erialade valijamehed täie arusaamisega täitsid kõik nende peale pandud ülesanded. Seda näitab niihästi Riigivolikogu kui ka Riiginõukogu valimiste õnnestumine, kus rahva poolt valitud esindajatena pääsivad parlamenti tublimad ja parimad jõud. Riigivolikogu valimiste tulemuste selgumisel võisime konstateerida, et rahvas valis sinna suure enamuses need inimesed, kes pooldavad meie riigis rahulikku ja ülesehitavat tööd. Riiginõukokku valitud 24 meest on kõik oma ala tublimad jõud. Märkida on, et paljud neist valiti ühel häälel, mis näitab suurt usaldust valitud isikute vastu ja valimiste õnnestumise kindlat stabiilsust. Peale valitute kuuluvad Riiginõukokku veel ameti poolest kuus liiget. Need on: Sõjavägede Ülemjuhataja kindr.-leitn. J. Laidoner, ev. luteri usu piiskop H. B. Rahamägi, metropoliit Aleksander, meie kahe ülikooli rektorid professorid Kaho ja Kogermann ning lõpuks Eesti Panga president J. Jaakson.

Märtsikuu teisel poolel algasid ka Vabariigi presidendivalimiste eeltööd. Vabariigi presidendivalimiste kohale võivad kandidaate üles seada Riigivolikogu, Riiginõukogu ja omavalitsuste kogu. Presidendivalimisega, mis peab toimuma eelolevaks sügiseks, on uue põhiseaduse rakendamine järk-järgult läbi viidud.

*

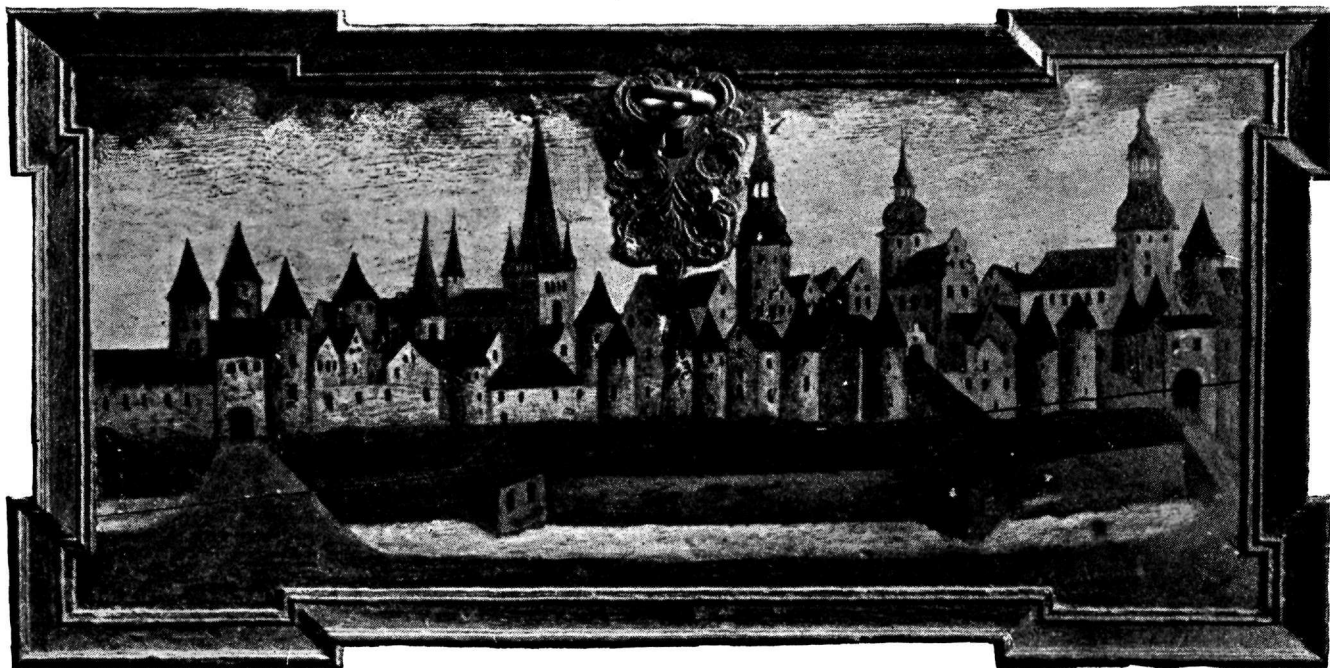
Kevadine lumelagunemine ja jõgede kiired jooksvuud on ka maakera riikide vahelised piirid Euroopa osas lahti sulatanud ja nii ei ole enam Euroopas Saksamaad ja Austriat, vaid ainult Saksamaa. See kahe keele- ja veresuguluses oleva rahva „Anschluss“ tekkis üle öö ja nüüd, kus asjaosalised ise selle ühinemise ja ühenduse üle varjamatute hõisetega juubeldavad, vaatavad teised Euroopa rahvad, kui mitte kõik, siis suurem osa kindlasti, selle peale teatud hirmutundega. Siin on inimestes jälle kevadiste ootuste ärevust, kuid süüdi ei ole siin seekord mitte kevad, vaid kartus Euroopa rahupalmi võimaliku ärakuivamise pärast haakristi-päikese ülekuumendatud paistes. Kas see kartus osutub enneaegseks või koguni põhjendamatuks, seda peab näitama lähim tulevik. Igatahes on Euroopa praegu mures — ja mures on ta olnud õieti maailmasõjast saadik — kuid, nagu ajalugu õpetab, on nii mõnedki ähvardavad kõuepilved lähenedes laiali valgunud ja nende tagant on paistnud hele päike. Ja, praegu, kevadel, ootame meie päikest rohkem kui mõnel teisel aasta-ajal. Üksikuid halbaennustavaid pilverünkaid on niikuinii kogunenud Euroopa kohale. Hispaania kodusõja taevast pilkases pilves ja Kaug-Idast ähvardab kõuepilvi juba ammu Euroopa kohale tulla, seepärast oleks välispoliitilist päikesepaistet Euroopale hädasti tarvis.

Üks välispoliitiline taevapimestamine, mis osutus hiljem aga kiirestimööduvaks ja lihtsaks päikesearjutuseks, oli hiljutine Leedu sunnileppimine Poolaga. Poola väed olid juba Leedu piiril ja Leedul tarvitses ainult Poola poolt esitatud ultimaatum kohta normaalsuhete jaluleseadmiseks Poola ja Leedu vahel „ei“ ütelda, kui Poola väed oleksid marssinud üle Leedu piiri. See oleks aga tähendanud vaenulist tegevust, ja kuna iga vaenulise tegevuse algus on hädaohuks Euroopa üldisele rahule, siis on kõigiti tervitatav, et säärast tegevust suudeti vältida.

Poola ja Leedu on Eestile mõlemad sõbralikud riigid, seepärast tunneme rõõmu, et pinev olukord kahe naabri vahel rahulikult lahenes. Viimasel ajal armastatakse ütelda, et tänapäeval ei ole enam sõjas võitjaid. Meie ütlesime käesoleva loo puhul sellele lisaks, et rahu ei ole kaotajaid. Seepärast on tüli rahuliku lahenduse puhul mõlemal pool võit.

Ja nüüd on ju kevad. Kevad ei ole tülitsemiseks. Kevad on kosumiseks.

Les.

Vaade 16. sajandi Tallinnale maali järgi ühel vanal laekal

EESTLASTE OSA TALLINNA KAITSMISEL 1577. A.

Laupäeval, 26. märtsil s. a., kell 12 päeval helises Tallinna raekoja ajalooline tornikell pikkade sajandite järele jälle kord ühe ajaloolise ja kangelasliku sündmuse mälestamiseks. Sel päeval, aastal 1571, vabanes Tallinn vene vägede pikaajalisest ning kurnavast piiramisest, millele tegi lõpu ka eestlaste südi vastupanu tolleaegse ordu valitsuse palgasõdureist koosneva väeridades. Vene tsaar Johan Julma väed piirasid Tallinna 16. sajandil kahel korral õige ägedasti, kuid mõlemal korral pidid nad Tallinna üle võitu saamata taganema. Esimene, enam kui kuus kestnud piiramine lõppis 16/29. märtsil 1571. a. ja teine 13/26. märtsil 1577. a. Viimase piiramisohu lõppemisel otsustas Tallinna raad seda võidukat sündmust igavesti mälestada. Vene valitsuse tulekul meie maale 1710. a. oldi küll sunnitud selle mälestuspäeva pühitsemisest loobuma, kuid Eesti iseseisvuse tuleku järele, nimelt 1926. aastast, hakati seda ajaloolist sündmust Tallinnas jälle mälestama. Algul tehti seda linna dipu väljapanemisega raekojale ja teistele tähtsamatele linna hoonetele. Nüüd lisandus sellele linna raekoja ajaloolise tornikella helistamine.

Ühenduses selle ajaloolise mälestustähtpäevaga korraldati Tallinnas vastav aktus, kus esines toimetaja Süvalepp päevakohase kõnega eestlaste osast Tallinna kaitsmisel 1577. aastal.

Ajaloolistel sündmustel on väga palju sarnasust kinolindiga — mõlemad nad tuhmuvad aja jooksul ja

neist saab hiljem õige pildi ainult veel siis, kui neid restaureerida.

Meie maa varajasema ajaloo sündmuste edasiandjad — ajalookirjutajad — on meile vere poolest võõrad. Kõik need sündmused, mis vanad kroonikud, peamiselt kirikuõpetajad, vilkuva küünlatule valgusel järeltulevatele põlvedele on kirja pannud, on nähtud enamuses nende silmadega, missugusesse rahvusesse ja veresugulusse kroonikakirjutaja kuulus. Tallinna sündmuste kirjapanijaks 16. sajandi teisel poolel oli Püha-vaimu kiriku õpetaja Russov, kel oli palju kokkupuutumisi eestlastega, peamiselt oma koguduseliikmete kaudu. Selle tõttu leidub selle krooniku märkmeis siiski lähemaid ja usutavalt ka erapooletuid ning õiglasid andmeid eestlaste osast Tallinna kaitsmisel venelaste kallaletungimiste vastu.

Venelaste kallaletungid meie maale algasid kirjeldatud sajandil 1508. aastal, kus puhkes Venega suur sõda. Alguses sisendasid venelaste kallaletungid eestlastes suurt kabuhirmu, sest maal ei olnud mingit võimu, kes oleks suutnud venelaste röövkallaletungidele tõhusat vastupanu avaldada. Tol ajal valitses Eestimaal ordu võim ja see oli selleks liiga nõrk, et venelaste sissetungi meie maale tõkestada. Ordu ülemad jätsid kohe venelaste esimeste kallaletungide järele oma lossid maha ja põgenesid. Kõik kantsid ja lossid langesid venelaste röövsalkade kätte.

Kohalikud vasallid või mõisnikud selle asemel, et oma rahvast kokku koguda ja venelastele vastu saata, pidutsesid ja pidasid pulmi, mille tõttu meie maa idapiir jäi venelastele täiesti lahti. Sellaselt tungisid venelaste röövsalgad meie maale ja, leidmata nimetamisväärset vastupanu, hakkasid siin tegema oma hävitavat laastamistööd. Päeval peitsid nad endid metsadesse, öösel põletasid ja röövisid nad losse ja külasid, mis aga ette juhtusid. Tolleaegne Järva fogt ühes kirjas oma ülemusele kirjeldab vene röövsalkade liikumist, et ainult öiste tulikahjude kumade järgi võis otsustada, missuguses suunas nad liiguvad.

Tol ajal olid sõjapidamise meetodid kui ka põhimõtted hoopis teised kui nüüd, siis peeti sõda ka rahulike elanike vastu. Kõik sõjale jalgu jäävad külad rüüstati paljaks ja põletati maha, kuna elanikud tapeti, arvatud välja 10—12-aastased poisid ja tüdrukud, kes saadeti vangidena Venemaale. Talupojad olid pealetungiva vaenlase vastu abitud ja relvadeta — neil polnud muud teha kui jätta oma vara maha ja põgeneda. Pole ka ime siis, et nelja penikoorma ulatuses Narvast olid kõik külad hävitatud.

Uhelt Narva rae'lt säilinud ürikult on leida märkus, et „jumal on annud talupoegadele jänese südame, nii et nad isegi puulehtede sahina eest põgenevad“. Kui arvestada vaenlaste toorust ja talupoegade vastupanuvõimaluste puudumist, siis peab sellest aru saama.

Teatavasti olid eestlased vanasti vahvad sõjamehed, kellede julged sõjaretked panid nii mõnegi naabri värisema. Kuid orduriütlike siiatulekuga pandi eestlaste sõjamehevaim tugevasse kammitsasse.

Sakslaste ja daanlaste meie maale tuleku algul pidid allaheidetud eestlased veel nende sõjaretkedes abistama, milleks nendele relvad kätte jäeti ja nende sõjavaim alles hoiti. Kuna allaheitjad aga varsti nägid, et eestlased põlises vabaduseihas oma relvi ka nende vastu tõstsid, siis võeti neilt pikapeale sõjateenistuse kohustused ära ja eestlaste asemele palgati väljast sissetoodud palgasõdurid, kellede ülalpidamise eest talupojad pidid makse maksma. Vastava korralduse järgi pidid 15 talu üht palgasõdurit ülal pidama. Ühes sellega keelati talupoegadel relvade kandmine, nii et nad isegi kiskjate loomade vastu abitud olid. Kui nüüd siis venelaste röövsalgad meie maale tungisid, siis ei olnud neil talupoegadelt peagu mingisugust vastupanu karta.

Mõningate tunnuste järgi ei olnud orduaja lõpul eesti talupoegade majanduslik seisukord kõige halvem, kuid talupojad olid aheldatud sundmaisusega maa külge, kust nad ei tohtinud lahkuda. Algul oli see korraldus maksev ainult adralade kohta, hiljem laiendati see aga kõigile taludele. Linnad püüdsid siin küll talupoegade liikumisvabadust kaitsta, sest neil oli tarvis odavat tööjõudu talupoegade näol, kuid see ei annud tulemusi. Talupoegade ja mõisnike vahekorid jäi endiselt pinevaks.

Kuna tekkinud olukorras talupoegi ähvardas venelaste röövkallaletungidele söödaks jäämine, liiatigi kus nad palgasõdurite ülalpidamiseks kogu aeg makse maksid, neid aga siiski keegi ei kaitsnud, siis tekkisid Harjumaa talupoegade seas 1560. aastal tõsised rahu-

tused, missugused sündmused on leidnud lähemat kirjeldamist Ed. Bornhöhe ajaloolises romaanis „Villu võitlused“. Nende sündmuste ajal olevat talupojad valinud endi seast isegi kuninga, kellegi vahva ja tugeva külasepa, ja tunginud mõisadele kallale, nii et ordu neist hulk aega jagu ei saanud. Kui talupojad jõudnud juba Kolovere lossini, siis värvanud mõisnikud endile Lihulast kavalusega eestlasi appi, et nende abil mässajaid lõksu meelitada. Värvatavaile üteldud, et kui nad mõisnikele appi ei tule, siis põletatakse nende külad ordu palgasõdurite poolt maatas. Värvatud mehed saadeti mässajate juure kui sõbrad ja siis tungitud neile kahelt poolt korraga kallale. Plaan õnnestunudki ja mässajate read löödud segamini. Eespoolnimetatud külasepast „eestlaste kuningas“ võetud vangi ja kistud nelja hobuse vahel lõhki. Kui vangivõetud mässajaid ülekuulamisel piinatud, seletanud nad, et mässu mõtte annud neile linnast maale tulnud ülesostjad. See näitab juba, kui võrd tihe oli tol ajal side Tallinna linnakodanike ja talupoegade vahel.

Talupoegade mäss 1560. aastal suruti maha, sõda venelastega idapiiril kestis aga üha edasi. Nähes, et ordu poolt mingit kaitsset oodata ei ole, hakkasid talupojad pärast esimesi lüüasaamisi oma ridu koondama ja kindlustama endid pealetungivate venelaste vastu. Kroonikute tõendusel käinud eestlased isegi Venemaal vasturöövkäikudel.

Suuremat hoogu sai sõda 1574. aastal, mil venelaste rõngas hakkas Tallinna ümber ikka enam ja enam kokku tõmbuma. Lossid ja kindlused langevad sel aastal üksteise järel venelaste kätte. 1576. a. langes ka Padise klooster. Talupojad selles ümbruses jäeti kõik venelastele „söödaks“, seepärast põgenesid nad, kuna nende jõud vaenlase pealetungi takistamiseks oli ikkagi väike. Kuid kusagile mujale polnud neil põgeneda kui Tallinna. Siia kogunes eesti talupoegi otse murruna. Kõik aiad ja õued olid neid täis, nagu kaasaeagsed kroonikud jutustavad.

Peagi hakkasid linnas varju leidnud talupojad oma ridu koondama ja nii moodustusid eestlastest väesalgad, kes tungisid isegi linnast välja venelasi kimbutama. Varsti märkas ka linna raad, et talupoegi võib väga hästi kasutada linna kaitsmisel. Ja kui 1571. a. venelaste poolt toimetatud Tallinna piiramisel eesti talupojad ei saanud kaitsesalkadena veel kuigi suurt osa etendada, siis järgmisel piiramise korral, aastal 1577, oli eesti talupoegade osa siin kaunis suure tähtsusega.

Otsustava pöörde tõi siia Tallinna mündimeistri selli Ivo Schenkenbergi nimetamine eesti talupoegade väejuhiks.

Too Ivo Schenkenberg, olles tol ajal võrdlemisi noor mees, umbes 28 aastat vana, ja saanud Tallinna mustapeadelt korraliku sõjaväelise eelhariduse, oli vapper mees ning osates eesti keelt õpetas ta linnas varju leidnud eesti talupojad korralikeks sõjameesteks välja. Kroonika andmeil said eestlased kõik hankpüssimeesteks, milledeks loeti ainult kvalifitseeritud sõjamehi.

Kui venelased 1577. a. algul asusid Tallinna piirama, siis olid Ivo Schenkenbergi juhtimisel sõdivad

eestlased tähtsamateks linna kaitsjateks. Venelastel oli küll palju suurtükke, kuid Tallinnal oli neid veel rohkem ja nii ei tarvitsenud linna kaitsjad erilist muret tunda. Tähtis oli linna kaitsjate meeleolu kõrgel hoida, sest seni, kuni linnaelanike ja kaitsjate meeleolu oli hea, ei olnud muretsemiseks erilist põhjust, seda enam, et juba venelaste eelmine linnapiiramine oli lõppenud piirajaile fiaskoga.

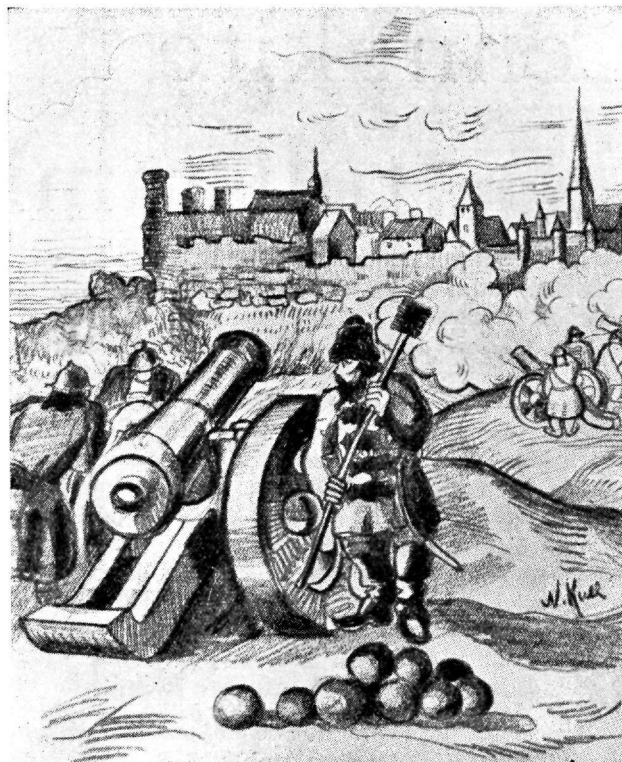
Kõige enam kardeti siiski süütepomme, mis võisid linnas hävitavat kahjutuld tekitada. Tolleaegsete majade pööningud olid igasugust kolu ja kergesti süttivat kraami täis, seepärast oli süütepommide oht võrdlemisi suur. Kuberner Horni ja linna rae korraldusel võeti küll kõiksugused ettevaatusabinõud tarvitusele ja anti korraldus majade pööningud igasugusest kergesti süttivast kolust puhastada, kuid see vähendas ainult kahjutulede ohtu, ei kõrvaldanud seda aga täiesti.

Sel ajal anti Ivo Schenkenbergi meestele ülesanded, mis on sarnased meie tuletõrje meeskondade ülesandele. Nad pidid pidama linna langevatele süütepommidele jahti ja kõrvaldama iga võimaliku kahjutule hädaohu. Kuid Schenkenbergi mehed ei rahuldunud ainult selle ülesandega. Igal võimalikul juhtumil, kui linnast venelaste kallale vasturetki ette võeti, olid Ivo Schenkenbergi juhtimisel sõdivad eestlased ühed esimesed, kes venelaste vastu tulle läksid. Ühes tol ajal Saksamaale saadetud lendkirjas jutustatakse ühest eesti talupojast-sõjamehest kui legendaarsest kujust, kes oma sõjakirvega venelaste sekka tungides neile meeletu kabuhirmu peale ajanud. Teatakse juhtumeid, kus eestlased tungisid kuni Padise kloostrini, et sealt venelastelt hobused sõjasaagina kaasa tuua.

1577. a. piiramisest pääsis Tallinn siiski võrdlemisi kergesti. 13/26. märtsil lahkusid vene väed pärast 7-nädalast piiramist ja 6-nädalast pommitamist Tallinna alt. Võib juba kujutella, et vaimustus selle üle oli linnas määratu suur. Linna raad andis kõigile, kes soovisid, loa minna venelaste maa-aladele röövima, nagu see toleaesgses sõjapidamises kombeks oli. Kroonikud jutustavad, et sellest lubadusest haarasid kinni kõik, ka sandid, kes läksid rüüstamisretkedele ja tulid sealt varsti rikkaliku saagiga tagasi.

Ka Ivo Schenkenberg asus oma meestega Tallinna alt põgenevaid venelasi taga ajama. Nad tungisid venelaste linnuste ja losside kallale, tulistasid venelasi igal pool ja surusid nende meeleolu täiesti alla. Komplekteerinud 5—10-mehelised salgad, paigutati need maanteile igasuguseisse varjendesse ja sildade alla, kust need salgad siis venelasile peale langesid, sünnitades nende ridades kahjusid ja paanilist hirmu.

Mõni aasta hiljem, 1579. aastal, tungisid eestlased Ivo Schenkenbergi juhtimisel kuni Rakvereni, kuid siin leidsid nad venelasilt ootamatult tõhusa vastupanu. Linnast tuli välja suur venelaste väesalk ja Ivo Schenkenberg kui vilunud strateeg nägi kohe, et siin pole midagi teha ja tuleb tagneda. Kuid seda vaadet ei jaganud Ivo vend Kristoff, kes äärmise tuulispeana läks ühe salgaga ikkagi venelaste kallale. Tekkis äge taplus ja nüüd polnud ka Ivol enam midagi parata,

Moskoviidid Tallinna piiramas 1577. a.

ta pidi venna päästmiseks oma väeosaga pealetunginud eesti talupoegadele appi minema. Siin ei olnud vastased aga enam võrdsed, Kristoff tapeti, kuna Ivo võeti ühes paljude talupoegadega venelaste poolt vangi. Ivo Schenkenberg ühes vangivõetud 30 eestlasega viidi Pihkvasse, kus asus tol ajal vene tsaari Johan Julma residents. Tol ajal olid sõjavangid võitja omandus ja ta võis nendega teha, mis tahtis. Harilikult tapeti sõjavangid või orjastati võitja poolt. Ivo pakkus Johan Julmale oma elu eest küll kolm bojaari, kes tema kätte olid vangi langenud, kuid Johan Julm ei võtnud pakumist vastu ja Ivo pidi surema ühes kaaslastega piinarikast surma.

Ivo Schenkenbergi surmaga ei vaibunud aga sugugi see kangelaslik meeleolu, mis rea võitudega oli kätte saadud. Hirm venelaste ees oli vaibunud. Venelased, kes ähvardasid kogu maa enda alla võtta, pidid jääma oma kodumaa piiridesse ja Eestimaa jäi venelaste röövretkedest vabaks kuni Rootsi valitsuse lõpuni.

16/29. märts 1571 ja 13/26. märts 1577 tähistavad kaht venelaste Tallinna piiramise lõppu. Neid kaht sündmust võime meie väga hästi koos mälestada ka tänapäeval, seda enam, et umbes 20 aasta eest elasime üle ligikaudu samasuguse ohu. Seepärast oskame meie ka hinnata seda rõõmutunnet, mis valitses Tallinna kodanike südames märtsis 1571. ja 1577. aastal, ja meie mõistame ka tänapäeval sellele sündmusele kaasa elada.

L. S.

tulistamine sõjapüssist.

Üheks tähtsamaks relvaliigiks kaasaja sõjategevuses on lennukite lennukite. Oleme tunnustajaks olnud, kus sõjaline tegevus algab ilma vormilise sõjakuulutamiseta. Juba esimesel päeval või ka tunnil algab lennukite vaenulist tegevust, rünnates vastaspoole sõjalise tähtsusega punkte. Lennukite ohvriks langevad ter- ved linnad. Ihaldatavateks märkideks lennukite on vastaspoole tähtsamate tööstuste, raudteesõlmede, sil- dade jne. asukohad. Ühe sõjaga poole lennukite tege- vus võib õige jultunuks minna siis, kui vastaspool on demoraliseeritud, kui ei osata kasutada kõiki käepärast olevaid relvi, nagu seda võisime lugeda Itaalia-Abes- siinia sõja kirjeldustest, kus Itaalia madalalt lendavad lennukid küll pommidega, küll kuulipildujate tulega tekitasid suurt paanikat abessiinlaste keskel.

Praegusaja lennukite tegevuspiirkond on nii laial- dane, et meie riigi territooriumi mõõdete juures ula- tub arvatavate vaenlaste lennukite tegevus sõja korral üle kogu riigi.

Peame olema teadlikud, kuidas võidelda indivi- duaal-relvaga, s. o. harilikult sõjapüssiga, madalalt len- davate lennukite vastu, selleks peame juba rahu ajal omandama oskused kiiresti liikuva õhumärgi tabami- seks.

Alguses vaatleme lühidalt praegusaja lennukite liigitust, sõjalennukite iseloomustust, nende ülesan- deid, võimeid jne., et teada, mis ohtu kujutab enesest vaenlase lennuk.

Lennukite liigitus ja sõjalennukite iseloomustus.

Oma ülesande kohaselt ja olenevalt varustusest sõjalennukid jagunevad kolme pealiiki: hävitus-, luure- ja pommituslennukid. Selle põhiliigituse kõrval jaga- takse lennukid tegevuse iseloomu kohaselt rünnaku-, koostöö-, torpedo-, side- ja transportlennukiteks.

Hävituslennuki põhitüübiks on üheistme- line, vähekoormatud lennuk, mille tegevuse eesmä- rgi on võidelda õhus vastase lennukite vastu, kaitsta teatud punkte, kaitsta oma pommitus- või teisi lennu- keid ja teostada kallaletunge õhust. Hävituslennukilt nõutakse suurt lennu- ja tõusukiirust. Üheistmelise len- nuki võrdlemisi nõrk relvastus (harilikult 2—4 kuuli- pildujat), ühenduses tulistamisvõimalusega ainult len- nu suunas, piiratud vaatlusväli ja väike tegevusraa- dius on põhjutanud kahe- ja mitmeistmeliste hävitus- lennukite või n.-n. mitmeistmeliste lahinglennukite ehi- tamise. Seesuguseid mitmeistmelisi lennukite, mille lennukiirus on lähedane üheistmeliste omale, kasuta-

takse peamiselt võitluseks vastase pommituslennuki- tega ja oma lennukite saatmiseks kaugemal pommitus- retkil. Nad on varustatud lisaks harilikule ja suure- kaliibrilisele kuulipildujaile tavaliselt ka väikekaliibri- lise suurtükiga.

Luurelennuk on harilikult kaheistmeline ja peale relvastuse varustatud ka foto- ja raadioside- seadmetega. Temale pandavad ülesanded nõuavad temalt suurt kiirust, võimet tegutseda suurtel kõrgustel, tuge- vat relvastust enesekaitseks ja kallaletungideks maa- pealseile märkidele ja võimet maanduda väikestel maa- aladel.

Peale luureandmete muretsemise teda kasutatakse veel pommitusülesanneteks, vaatluseks ja kallaletungi- deks tulega maa-pealseile märkidele; viimast ülesannet madalast kõrgusest täitvaid lennukite nimetatakse ka rünnaklennukiteks.

Pommituslennukite on väga mitut tüüpi. Nad omavad suurt kandevõimet, kuid kiiruselt jäävad maha teisist lennukite, enesekaitseks hävituslennukite vastu neil on tugev relvastus. Enamikul pommitus- lennukite on 2—4 mootorit.

Raskepommituslennuk on mõõdule suur, mitmeistmeline ja on varustatud mitme mootoriga, mis annab lennuki väliskujule erineva väljanägemise ja seega võimaldab vaatlusel seda eraldada teistest lennukite. Pommituslennukid võivad õhus olla 6—10 tundi, pommide kandami raskus võib neil olla kuni 2000 kg, kiirus 180—200 km tunnis, kaitserelvastu- seks on neil 7—8 kuulipildujat.

Kerged ja keskmised pommituslen- nukid erinevad raskest vähema kandevõimega ja suu- rema kiirusega. Kergete pommituslennukite hulka kuuluvad tavaliselt luurelennuki tüüpi masinad, mis tõstavad üles kuni 600 kg pomme. Keskmised pom- mituslennukid on mitmeistmelised, nad omavad eriti tu- geva kaitserelvastuse: kuni 6 kuulipildujat ja 1—2 väikekaliibrilist suurtükki.

Torpedolennukid kuuluvad üldiselt ker- gete pommituslennukite liiki ning on varustatud pom- mide asemel torpedoga võitluseks vastase laevadega.

Sidelennukid on harilikult väikeseljoolised, neid kasutatakse sidemepidamiseks ja juhtide kohale- toimetamiseks.

Transportlennukiteks on harilikud suu- red reisilennukid, mis mahutavad mitukümmend ini- mest.

Kaasaja sõjalennukite võimeid iseloomustavad andmed:

Jrk. nr.	Andmed	Hävitusen- nukid	Luure- lennu- kid	Pommituslennukid	
				Kerged	Rasked
1.	Lennuki pikkus meetrites	7—9	10	10	15—18
2.	Lennuki laismeetrites	10—12	14	14	25—30
3.	Istmete arv	1—2	2	2	4—5
4.	Maksimaalne kiirus km/tunnis	350—400	270—300	300	220
5.	Keskmine tegelik kiirus km/tunnis	250—300	210	220	180
6.	Minimaalne kiirus km/t.	110—120	110—120	110—120	110—120
7.	Lennukestus tundides	2—3	4—6	4—6	6—10
8.	Relvastus-klp. arv	2—4	2—4	2—4	5—8
9.	Relvastus-suurt. arv	—	—	1—2 suure- kal. klp.	1
10.	Ülestõstatavate pom- mide raskus (kg)	100—200	250—400	400—600	1000—2000
11.	Maksimaalne lennu- kõrgus meetrites	10.000	8000	8000	4000

Iga sõjalennuk kannab oma riigi tunnuseid. Riiklikud tunnused on värvitud kandepindadele, kenele ja sabale; mõnes riigis (ka meil) tunnused on ainult sabal ja kandepindadel. Tunnused on nähtavad keskpärastes vaatlustingimustes palja silmaga kuni 600 m ja bimokliga kuni 1200 m kõrgusel. Suuremate kõrgustel on raske eraldada lennukeid tunnuste järgi. Väliskuju võimaldab määrata lennuki põhiliigi, s. o. kas ta on pommitus-, luure- või hävituslennuk, kuid väliskuju järgi ei saa alati määrata lennuki tüüpi ja ta riiklikku kuuluvust.

Eralennukid märgitakse tähtede ja numbritega. Esimesed tähed näitavad riiklikku kuuluvust ehk rahvusmärki, neile järgnevad tähed või numbrid tähendavad lennuki registreerimismärki. Eesti lennukid märgitakse tähtedega ES, millele järgneb registreerimis- märk kombinatsioonina kolmest tähest.

Maast vaadatuna projekteerub lennuk taevafoonil siluutina, mille kuju oleneb lennuki asendist vaatleja suhtes.

Kandepindade arvu järgi lennukid jagunevad ühe- ja kahepinnalisteks.

Õ h u m ä r g i o m a d u s e d. Madalalt lendavad lennukid omavad suure nurkkiiruse, mis teeb nende tabamise kindlale alusele asetatud ök-kuulipildujaga peaaegu võimatuks. Katsed on näidanud, et hariliku muutmata sõjapüssiga, selle osaval käsitamisel, on tabamuste % madalalt lendavate lennukite tulistamisel suurem kui ök-kuulipildujast laskmisel.

Vastase lennuvägi ilmub ootamatult, liigub ja kaob suure ja muutliku kiirusega 30—120 m/sek.

Õhumärk on painduv, muudab kiiresti liikumise suunda ja kiirust. Et õhumärki tabada, tuleb iga kord arvestada õhumärgi kaugust kuuli lennuaja kindlaksmääramiseks ja õhumärgi sekundilist kiirust. Laskekaugus ja lennuki kiirus määravad ka ettesihitmise suuruse. Vastavalt õhumärgi kauguse ja kiiruse muutmisele muutub ettesihitmise suurus, nõudes laskurilt igaks lasuks erinevat ettesihitmist.

Ettesihitmise suurust iseloomustavad tabelid nr. 1 ja 2.

Tabel nr. 1.

Eeliste suurused meetrites mitmesuguste lennukiruste ja kauguste juures kaliber 7,62 mm. püssiga lastes.

„S“ kuul. Kuuli raskus 9,7 gr. Algkiirus 870 m/sek.																			
Lennuki kaugus meetrites		Paranduste suurused meetrites																	
		100	200	300	400	500	600	800	1000	100	200	300	400	500	600	800	1000		
Kuuli lennu vältus		Lennuki kiirus																	
km/t.		m/sek.																	
150	41,7	6,3	10,4	16,2	22,1	28,8	37,5	60,0	88,7	150	41,7	8,3	12,1	18,8	25,9	34,2	43,0	63,8	88,4
160	44,4	6,7	11,1	17,3	23,5	30,6	40,0	63,9	92,4	160	44,4	8,9	12,9	20,0	27,5	36,4	45,7	67,9	94,1
180	50,0	7,5	12,5	19,5	26,5	34,5	45,0	72,0	104,0	180	50,0	10,0	14,5	22,5	31,0	41,0	51,5	76,5	106,0
200	55,5	8,3	13,9	21,6	29,4	38,3	50,0	79,9	115,4	200	55,5	11,1	16,1	25,0	34,4	45,5	57,2	84,9	117,7
220	61,1	9,2	15,3	23,8	32,4	42,2	55,0	88,0	127,1	220	61,1	12,2	17,7	27,5	37,9	50,1	62,9	93,5	129,5
240	66,6	10,0	16,7	26,0	35,3	46,0	59,9	95,9	138,5	240	66,6	13,3	19,3	30,0	41,3	54,6	68,6	101,9	141,2
260	72,2	10,8	18,1	28,2	38,3	49,8	65,0	104,0	150,2	260	72,2	14,4	20,9	32,5	44,8	59,2	74,4	110,5	153,1
280	77,7	11,7	19,4	30,3	41,2	53,6	69,9	111,9	161,6	280	77,7	15,5	22,5	35,0	48,2	63,7	80,0	118,9	164,7
300	83,3	12,5	20,8	32,5	44,1	57,5	75,0	120,0	173,3	300	83,3	16,7	24,2	37,5	51,6	68,3	86,8	127,4	176,6
320	88,8	13,3	22,2	34,6	47,1	61,3	79,9	127,9	184,7	320	88,8	17,8	25,8	40,0	55,1	72,8	94,5	135,9	188,3
340	94,4	14,2	23,6	36,8	50,0	65,1	85,0	135,9	196,4	340	94,4	18,9	27,4	42,5	58,5	77,4	97,2	144,4	200,1
360	100,0	15,0	25,0	39,0	53,0	69,0	90,0	144,0	208,0	360	100,0	20,0	29,0	45,0	62,0	82,0	103,0	153,0	212,0
380	105,6	15,8	26,4	41,2	56,0	72,9	95,0	152,1	219,6	380	105,6	21,1	30,6	47,5	65,5	86,6	108,8	161,6	223,9
400	111,1	16,7	27,8	43,3	58,9	76,7	100,0	160,0	231,1	400	111,1	22,2	32,2	50,0	68,9	91,1	114,4	170,0	235,5

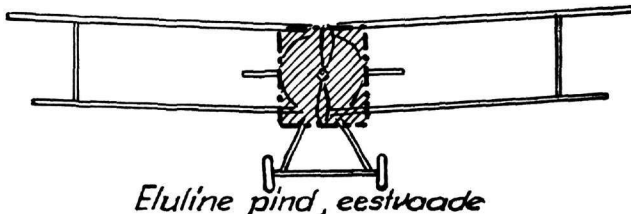
Tabel nr. 2.

Eeliste suurused meetrites mitmesuguste kauguste ja lennukiiruste juures lastes 7,70 mm. püssiga, kuuli raskus 11,3 gr. algkiirus 766 m/sek.

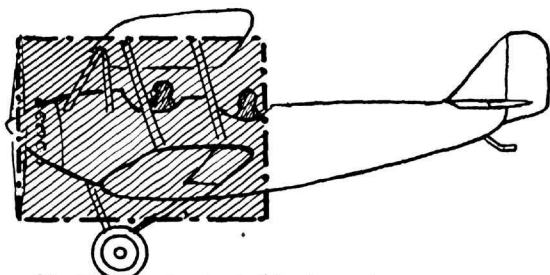
Lennuki kaugus meetrites	100	200	300	400	500	600	800	1000
Kuuli lennuvältus	0,20	0,29	0,46	0,65	0,87	1,12	1,71	2,38
Lennuki kiirus	Paranduste suurused meetrites.							
km/t. m/sek.								
150	41,7	8,3	12,1	19,2	27,1	36,3	46,7	71,3
160	44,4	8,9	12,9	20,4	28,9	39,6	49,7	75,9
180	50,0	10,0	14,5	23,0	32,5	43,5	56,0	85,5
200	55,5	11,1	16,1	25,5	36,1	48,3	62,2	94,9
220	61,1	12,2	17,7	28,1	39,7	53,2	68,4	104,5
240	66,6	13,3	19,3	30,6	43,3	57,9	74,6	113,9
260	72,2	14,4	20,9	33,2	46,9	62,8	80,9	123,5
280	77,7	15,5	22,5	35,7	50,5	67,6	87,0	132,9
300	83,3	16,7	24,2	38,3	54,1	72,5	93,3	142,4
320	88,8	17,8	25,8	40,8	57,7	77,3	99,5	151,8
340	94,4	18,9	27,4	43,4	61,4	82,1	105,7	161,4
360	100,0	20,0	29,0	46,0	65,0	87,0	112,0	171,0
380	105,6	21,1	30,6	48,6	68,6	91,9	118,3	180,6
400	111,1	22,2	32,2	51,1	72,2	96,7	124,4	190,0

Tabelist nähtub, et ettesihtimine on sõltuv kahest tegurist, s. o. laskekaugusest ja õhumärgi sekundilisest kiirusest.

Näide: Luurelennuk lendab meist 400 m kauguselt mööda, lennuki sekundiline kiirus on 240 km/t või 66,6 m/sek., laseme kal. 7,70 mm. püssist. 400 m läbib kuul 0,6 sek. vältel, sama aja, s. o. 0,65 sek., jooksul liigub lennuk 43,3 m edasi. Seega on lennuki tabamiseks vaja ette sihtida 43,3 m. Teades, et luurelennuki pikkus on keskmiselt 10 m, tuleb ette sihtida 4,3 lennuki pikkust.

Eluline pind, eestvaade

Eluline pind, külgsaade

Joon. nr. 1.

Kuigi lennuk on mõõteilt suur, ei ole tabamused märgi terves pikkuses otseselt mõjuvad ja kardetavad,

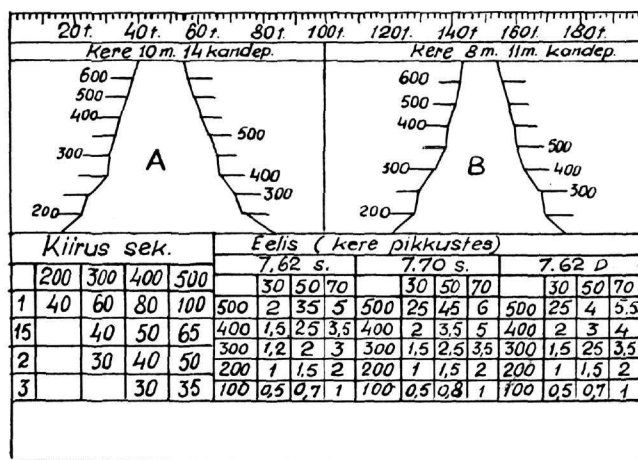
kui ei tabata just lennuki juhti või juhtimise trosse. Ohtliku alana tuleb arvestada lennuki elulist pinda, mis moodustub mootorist, propellerist, põletisainete paagist, juhi ja vaateleja asukohast. Lennuki elulise (ohtliku) pinna (vaata joon. nr. 1 märgitud punktiriga) suurus on külgsaates 3—4 m², eesvaates aga veelgi vähem.

Õhumärgi nähtavus. Päikesepaistelise ilmaga on päikesele projekteeruv õhumärk eriti raskesti jälgitav, kuna lendurid reeglina ründavad märki päikese suunast. Sihtimise hõlbustamiseks päikesepaistelise ilmaga tuleb kasutada päikesepirile, mille abil on märgi jälgimine ja sihtimine vastu päikest tunduvalt kergendatud. Pilves ilm (kõrged pilved) soodustab õhumärgi jälgimist ja selle tulistamist.

Õhumärgi kauguse ja kiiruse hindamise viise.

Õhumärgi kaugust ja kiirust võib hinnata silmaga ja vastava lennuki kauguse-kiirusemõõtjaga.

Silmamõõduline kauguse hindamine baseerub peamiselt lennuki ja selle üksikute osade nähtavusele, kusjuures kuni 300 m kauguseni paistavad selgelt lennuki detailid ja lenduri pea; kui lennuki kaugus (kõrgus) ei ületa 600 m, on palja silmaga näha riiklikud tunnused; kui samad tunnused on näha vaid binokliga, siis kaugus ei ületa 1200 m.

Joon. nr. 2.

Silmamõõdulise kiiruse hindamise kätteharrjutamine teeb raskusi. Parim moodus on silmamõõdu harjutusi lennuki kiiruse määramiseks toimetada aerodroomidel mitmesuguste lennukiiruste jälgimisel.

Lennuki kauguse-kiiruse mõõtmiseks kasutatakse veel erilist lennuki kauguse ja kiiruse mõõtjat. (Vaata joon. nr. 2.)

Mõõduabinõu koosneb: 1. tselluloid mõõtplaadist, 2. hoidketist ühes kinnituseelbide ja sulisega ja 3. nahkümbrikust.

Kauguse-kiiruse mõõtja käsitamine. Kaugusemõõtja vasakpoolne püü „A“ võimaldab mõõta luurelennukite, parempoolne „B“ hävituslennukite kaugust.

Enne lennuki kauguse-kiirusemõõtja käsitamisele asumist määrata silma järgi lennuki tüüp. Määratud lennuki tüüpi (luure-, hävitaja), asetada mõõtja keti otsas olev ümargune rõngas esimeste hammaste vahele ja suunata mõõtja lennukile, pingutades ketti.

Mahutada lennuki siluetti tüüpi kohaselt mõõtja vastavale skaalale ja lugeda lennuki kaugus skaala parempoolset kaldjoonelt (mõõtmise toimub kandepindade siluetti järgi).

Toimub mõõtmise lennuki kerepikkuse siluetti järgi, leiame kauguse skaala vasakpoolset kaldjoonelt.

Lennuki kiiruse määramiseks kasutada tuhandik-skaalat mõõduvahendi pealisserval, mille üldpikkus on 200 tuhandikku (vaata joon. nr. 2). Alumisel vasakpoolisel tabelil lugeda sekundikiirused, tabeli vasakpoolises vertikaal-latris on ajahikud ja ülemises horisontaal-reas on kauguse jaotused. Ristlev ruut vertikaal- ja horisontaalsuunas annab lennuki sekundikiiruse.

Näide: Lennuki kaugus on juba hinnatud 500 m, 200-tuhandikpikkuse skaala läbistas lennuk kahe sekundi vältel. Lennuki sekundilise kiiruse saame 50 (2 ja 500 ristruut). On leitud lennuki kaugus ja kiirus, arvutada alumisel parempoolisel skaalal ettesihitmise suuruse lennuki pikkustes. Skaala vasakpoolses vertikaalribas on lennuki kauguse ja ülemises horisontaalreas lennuki sekundilised kiirused. Ristlusruut horisontaal- ja vertikaaljoonte vahel annab vajalise ettesihitmise suuruse lennuki pikkustes.

Näide: Lennuki kaugus on 500 m, lennuki sekundiline kiirus 50 m, ettesihitmise suuruse saame 3,5 lennuki pikkust (500 ja 50 ristruut).

Ettesihitmise üldsuurust nimetame eeliseks, mille mõõtühikuks on lennuki pikkus.

„Eelis 3“, „eelis 4“ jne. tähendab: ette sihtida 3 või 4 lennuki pikkust.

Kauguse ja kiiruse mõõtmisel tuleb saavutada sellane täpsus, kus viga ei ületaks 15%.

Kaugustel alla 300 m, tingitult lennuki väga suurest nurkkiirusest, kauguse-kiirusemõõtja kasutamine on ebaotstarbekohane. Peale- ja äralendavate lennukite kiirust selle mõõtjaga üldse mõõta ei saa. Lennuki kauguse ja kiiruse mõõtmist alla 300 m toimetada alati silmaga. Et kauguse-kiiruse mõõtja kasutamine on aeganõudev toiming, tuleb alati eelistada lennuki kauguse ja kiiruse määramisel kogunud laskuri silma.

Näide õhuküttide koostööst lennuki kauguse ja kiiruse määramisel mõõtjaga. Tegutseb küttidekolmik. Lennuki ilmumisel esimene avastaja alarmeerib kolmiku hüüdega: „Lennuk paremalt (vasakult, eest, tagant)!“ Kolmiku pealik, määratud lennuki tüüpi, annab käskluse: „Mõõta luurelennuk (hävitaja)!“ Nr. 1, püüdes lennuki siluetti mõõtjapilu vahele, teatab kauguse „500“ („400“) jne. Nr. 2 määrab 200-tuhandiknurga läbistamise aja ja teatab: „1“ („2“, „3“ jne.), mis tähendab sekundite arvu.

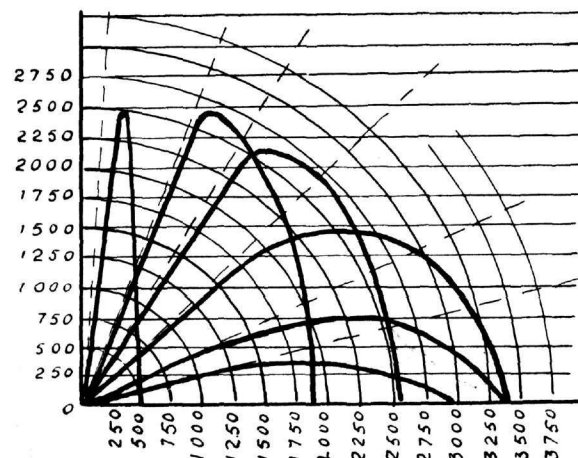
Kolmiku pealik, saanud teada kauguse ja 200-tuhandiknurga läbistamise aja sekundites, määrab mõõduabinõul oleva tabeli järgi ettesihitmise suuruse — eelise.

Kuuli ballistilisi omadusi tulistamisel suurte tõstenurkade all.

Kui järk-järgult suurendame tõstenurka (vaata joon. nr. 3, kuul kal. 7,62 mm), siis suureneb teatava piirini ka horisontaalne laskekaugus. 35° tõstenurga juures saame suurima laskekauguse, umbes 3500 m. Edaspidistel tõstenurga suurendamisel järk-järgult väheneb horisontaalkaugus ja tõuseb lendjoone haripunkt.

Vaadeldes joonist nr. 3 näeme, et kõige suurema harikõrguse omab lendjoon 90°-lise tõstenurga juures, nimelt umbes 2700 m. Haripunktis kuul omab kiiruse 0, s. o. seisatub hetkeks ja langeb siis alla oma raskuse mõjul. Maapinnale jõudmisel 90°-lise tõstenurga all välja lastud kuul omab lõppkiiruse umbes 70 m/sek.

Tõstenurga suurenemisega (joon. nr. 3) sirguvad lendjoone tõusvad ja langevad harud ning nende kõrgemad punktid lähenevad vintraua õone pikendusele. Lendjoone tõusev ja langev haru sirguvad järk-järgult ja muutuvad 90°-lise tõstenurga juures peaaegu sirgjoonteks.

Joon. nr. 3.

Lennuki tulistamisel, kus tõstenurk on harilikult 65°—85°, kuuli lendjoon on kuni haripunktini peaaegu sirgjooneline, mispärast seda kumerust ei arvestata üldse. Sellepärast lennukite tulistamisel kasutada alati algsihikut. Ei tule arvestada ka tuule kõrvaleviivat mõju, vaid tarvilised parandused tehakse vaatluse teel tulistamisel joonistavate kuulidega.

Mõjuvtule ulatus.

Lennukite tulistamisel sõjapüssist mõjuvtule ulatuseks on kaugus, kus kuul omab veel kiiruse, 280 m/sek. See kiirus on küllaldane lennuki tulistamiseks, kui see liigub 90°-lise nurga all laskesuuna suhtes. Kui lennuk liigub laskuri suunas, siis kuuli kiirus võib olla väiksem lennuki sekundilise liikumiskiiruse võrra. Näiteks, kui lennuk kiirusega 60 m/sek. liigub laskuri suunas, on külladaseks kuuli kiiruseks 280—60=220 m/sek. Laskurist kaugeneva lennuki tulistamiseks kuul vajab kiirust sel juhul 280+60=340 m/sek.

(Järgneb.)

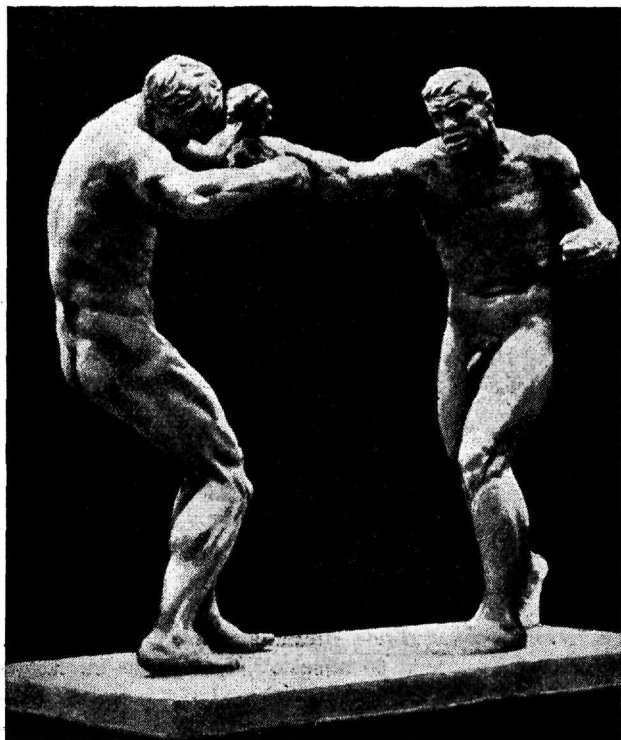
Spordi ja kehalise kasvatuses sihte, ülesandeid ja otstarve Kaitseliidus

Meie rahval, kes arvuliselt ei kuulu maailma suuremate rahvaste hulka, on spordi ja kehalise kasvatuses saavutada eriti suur eesmärk. Selleks suureks eesmärgiks on tõsta spordiga ja kehalise kasvatuses meie rahvast spordi ja kehalise kasvatuses kvaliteet-rahvastega üheväärsele tasemele. Sellega kindlustame ka oma iseseisvuse ja püsime elujõulise rahvana.

Spordile ja kehakoolile, mis on osa kehalisest kasvatuses, hakatakse pühendama järjest suuremat tähelepanu. Kehalist kasvatuses ja selle liikumise suurt otstarvet on tunnustanud meie riigi, sõjaväe, Kaitseliidu ja politsei juhid. Siinkohal pole liigne selle tõenduseks veelkordselt ära tuua Riigihoidja K. Pätsi pühendust Eesti esimestele võimlemis- ja spordimängudele, kus Riigihoidja avaldas:

„Ohutagu sport ja võimlemine kogu meie rahvast sügavale ennastohverdavale isamaa-armastusele, vaimustagu sport ja võimlemine noori sellele sangarlikule töö- ja võitlustahtele, mis on viinud meid mehimest viikingiaastatest Eesti riikliku iseseisvuse saavutamise ja loomise unustamatult ülevate aegadeeni!“

Ka Riigihoidja K. Päts on avaldanud soovi, et võimlemise ja spordi varal rõõmsas ja tervisest kaja-vas ringis püstitaksime uued tähised edaspidiseks tööks.

Pokstjad

Samuti nagu Riigihoidja K. Päts, on Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoner avaldanud:

„Kehaline kasvatus ja sport omab esmajärgulise riikliku tähtsuse igale rahvale, kes tahab olla terve, elujõuline ja võimas.“ — „Sport karastab mehi ja rahvaid ning need jäävad alati võitjaks.“

Riigihoidja K. Pätsi ja Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoneri poolt kehalise kasvatuses ja spordi kohta väljendatud sõnade alusel on Kaitseliidu juhid ühes spordipealikutega rajanud Kaitseliidu kehalise kasvatuses ja sportliku töö jätkamise.

Tänavu pühitseme Eesti Vabariigi iseseisvuse 20. juubeliaastat. Kõrvutades meie spordi ja kehalise kasvatuses arengut vabariigi algaastaist ja nüüdset, tuleb märkida, et kehalise kasvatuses alal on tehtud võimsat tööd. Oigupoolest on meie spordiliikumine enam kui kaks korda vanem riigi iseseisvusest, nii et me võime oma iseseisvuse 20. juubeliaastaga pühitseda ka Eesti spordi ja kehalise kasvatuses 50. aastat. Kuid meie riikliku iseseisvuse rajamiseni oli kogu kehalise kasvatuses liikumine täiesti vaibunud.

Maailma- ja vabadussõda viisid mehed sõjaväljadele, mis põhjustas spordi ja kehalise kasvatuses varjusurma. Kuid mehed, kes organiseerisid Eesti riiki ja kaitsesid relvaga kodumaad ja rahva vabadust, panid ka aluse iseseisva Eesti kehalisele kasvatuses ja spordi praegusele tasemele.

Eesti iseseisvuse saavutamise järel pärast vabadussõda algas Eesti kehalise kasvatuses ja spordi õitseajaks, mis on püsinud tänapäevani. Kuigi me oma iseseisvuse vältel spordi suurrahvaste peres oleme omandanud täielise tunnustuse, oleme siiski jäänud teistest kehalist kasvatuses arendavatest rahvastest tunduvalt maha, milles on süüdi meie vanad, ajast ja arust läinud tõekspidamised. Meie suurem osa spordiühinguid ja -asutusi on surunud kehalise kasvatuses ja spordi kitsasse raami, mis võib tulevikus põhjustada kogu meie kehalise kasvatuses ja spordi karilejooksmise, missuguseid tunnuseid juba mõningal määral märgatavalt on esile kerkinud. Nende kahjustavate nähtuste esilekerkimise, mida soodustab meie kehalise kasvatuses praegune süsteem ja milliseid eksisamme tulevikus on juba raskem ära hoida, peaksid meie spordi ja kehalise kasvatuses juhid tõsiselt võtma revideerimisele, nagu seda Kaitseliidu juhid oma spordijuhtide kaadri abil juba aastaid tagasi on teinud.

Igale kaitseliitlasele on juba Kaitseliidu loomisest selge, et kehaline kasvatus toob rahvale seda suuremat kasu, mida rohkem inimesi võtab osa kehalise kasvatuses liikumisest. Sest inimese raske töö ja mure võitluses igapäevase olemasolu eest nõuab palju kehalist ja vaimset jõudu. Selles võitluses võib raugeda jõud, kui selle arendamise eest ei hoolitseta.

Pühapäeval, 27. märtsil s. a., toimus Tallinnas kodutütarde Harju Ringkonna vanematekogu koosolek, 50 osavõtjaga kohtadelt. Koosolek, millest võttis osa Haridusministeeriumi noortenõunik J. Maisma, NKK Harju ringk. esinaine pr. M. Voore ja KL Harju Maleva pealik kol.-lt. K. Saar, kujunes elavaks ja mõteterohheks. Pildil koosolekust osavõtjad.

Kaitseliit aastaid kestnud koostöös riigijuhtidega on olnud sellest teadlik, et meie oma edaspidises töös ei tohi nõrkeda ega avaldada väsimuse tunnuseid, vaid peame endid varustama suurema energiahulgaga ja võitlustahtega, et igapäevases eluvõitluses kaitsta oma olemasolu ja riiklikku iseseisvust.

Kaitseliit on käinud oma tõekspidamiste aluste järgi ja taotelnud ammust ajast kehalise kasvatus ja spordiliikumise laiaresse rahvahulkadesse viimise sihte, mis näitab, et Kaitseliidu juhid oma sportliku kasvatussüsteemi rajamisel on võtnud omaks kehalise kasvatus ja spordi liikumise viimise laiaresse rahvahulkadesse õiged põhimõtted.

Sellest lähtudes on malevlased teadlikud, et kasvatades iseendid tugevaks teeme tugevaks ka riigi ja rahva ning viime ta vastu paremale tulevikule.

Sport ja kehaline kasvatus teeb inimese tugevaks, nooreks ja elurõõmsaks. Seepärast inimene oma igapäevaste töökohustuste kõrval peab jõudma arusaamisele spordi ja kogu kehalise kasvatus tähtsusest meie rahva kehalisele arengule ja spordi suurest kasvatuslikust mõjust vaimule. Kehalise kasvatus ja spordi harrastamine on annud ja annab kõigile ikka ja alati uut optimistlikku töötahet ja püsivust.

Spordi ja kehalise kasvatus otstarve Kaitseliidus on kasvatada oma organisatsiooni kuuluvaid liikmeid sellaseiks, kel on selge eesmärk, kindel paindumatus, suur tahtejõud ja vääramatu silm, millised omadused ei tohi puududa ühelgi õigel eestlasel. Sest neid nõuab meie elamisõigus ja iseseisev Eesti.

Seni kui iga Eesti kodanik on veendunud, et kehaline kasvatus ja sport on rahva loomulikuks eluavalduseks, teeb kehalise kasvatus rahvalikuks tema rahva hingele lähedased omadused, nagu ühistunne ja elutahe. Spordi juures on tugevaimaks ja rahva hin-

gele vastuvõetavaimaks teguriks vastasest üleolemise tung. Seda võime näha spordiväljakuil ja võistluskohdades, kus iga sportlase ebaõnnestumist saadab pealtvaatajaskonna sügav ohe, kuna võidu puhul avaldatakse vaimustust veelgi spontaansemalt.

Kaitseliidu sportlik töö oma senise tegevuse kestusel on ennekõike taotelnud meie rahva tubliduse tõstmist ja võidukuse teostamist ning tahab seda tulevikus muuta veelgi intensiivsemaks. Kaitseliit oma laialdase organisatsiooniga ja kehalise kasvatus ja spordi erialaliste kogenud juhtidega on üldse suuri maid kehalist kasvatus ja spordi taotelevate sihtidega organisatsioon Eestis. Eesti sport ei ole mõeldav Kaitseliiduta, ja vastupidi. Kaitseliidul on Eesti kehalise kasvatus ja spordi uutele põhimõtetele rajamisel suured teened. Samuti Eesti spordi arendamises, eriti suusatamises ja raskejõustiku alade, maadluse ja tõstmise, kui meie rahvapäraste spordialade propageerimises ja levitamises massidesse.

Peale laskespordi on raskejõustik Kaitseliidule südamelähedane, kui mitte arvestada suusatamist talveperioodil, kuigi mõnelt poolt on neid alasid asetatud rekordspordi alade liiki.

Lõpuks olgu üteldud, et Kaitseliit taoteleb niipalju võistlussporti ja rekordsaavutusi, kuipalju on tarvis kehalist kasvatus ja selle otstarvet meie rahvase süvendada. Kaitseliidu peasihiks on ja jääb meie rahvast kasvatada tugevaks, terveks ja teovõimeliseks, tõsta meie rahvast samale tasemele kui on seda meist suuremad ja vanemad kehalise kasvatus rahvad. Selleks rakendame kõik endid ühes oma teadmiste ja oskuste pagasiga edaspidise sportliku ja kehalise kasvatus suure eesmärgi taotlemisele, et saavutada tulevastelt generatsioonidelt oma tööle rahuldavat tunnustust.

A. Mäll.

LENNUKITE SÜÜTEPOMMIDEST

Kas ei loe me iga päev sõjateateid ajalehist või ei kuula neid ka raadios? Küllap siiski! Onneks on aga praegused sõjad meist kaugel ja võib-olla seepärast seovad need teated meie huvi ja tähelepanu üldiselt siiski vähe. Siin on muidki põhjusi. Ajakirjandusse pääsvad või seal avaldatavad teated on tihti üksteisele vastukäivad, aga nad võivad olla ka sihilikult valed, ja siis on ka raske nende järgi luua endale tõelist ülevaadet tegelikust olukorrast. Mõned asjaolud neis teates on siiski tõenäolisemad, need on arvud inimohvrite ja igasuguste muude hävituste kohta, mida nõuab sõda.

Seejuures tekib ehk mõnelgi mõte: kuivõrd tähtsusetu on sõjas inimelu, mida tuhandeina hävib mitte ainult lahinguväljal, vaid sellest hoopis eemal, ja kuivõrd tühised on inimeste poolt sajadite kestes kogutud varad ja kultuuriline looming, mis sõjas hävivad isegi üksikute sekundite vältel. See näitab, et sõda ei peeta tänapäeval mitte ainult lahinguvälja piirides, vaid see võib kanduda ühte või teise kohta üle riigi territooriumi. Viimase teostajaiks on võitlevate poolte lennukid või selle üksikud osad. Kuigi see väeliik oma praeguste võimete ni on arenenud õigupoolest pärast maailmasõda, on selle kasutamise- ja tegevusvõimalused ning tagajärjed sõjalistes tegevustes olulise tähtsusega. Itaalia-Abessiinia sõjas näitas itaalia lennukivi oma tähtsust sõjaliste operatsioonide ettevalmistusel, läbi viimisel ja taganeva vaenlase jälitamisel. Jaapani-Hiina ja Hispaania sõjas on suuremate kaotuste ja hävituste tekitajaks tagalale jällegi lennukivi. Viimaselt seisukohalt tulebki arvestada lennukivi ja suurriikide õhujõude kui väeliiki, kes on suuteline sõja korral teostama kallaletunge rinde seljataha, tagalasse, riigi ja rahva elukeskustesse. See on tänapäeva sõdade olulisimaid elemente, mida peavad arvestama mitte ainult need organisatsioonid, kes selleks on alatiselt valvel, vaid ka kõik kodanikud, eriti aga linnaelanikud.

Eks räägi sõjateated linnade pommitamistest lennukite poolt, mille tagajärjeks on suured purustused, tulikahjud ja inimohvrid. Sellest siis veel üks järeldus, et sõda ei peeta meie ajal enam mitte ainult sõjavägede vahel, vaid et sellesse on kistud kogu rahvas.

Käesoleva kirjutuse eesmärgiks on käsitleda lennukivi üht hädahohtlikemat relva, mida nimetatakse süütepommiks ja mille abil süüdatakse linnu, külasid ja igasuguseid muid esemeid, mis aga tuld võtavad.

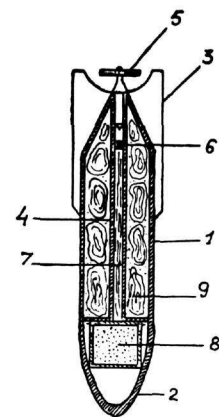
Lennukipomm üldse on maailmasõja looming. Kuni

selleni ei käsitletud veel lennukite pommide pildumise küsimust. Maailmasõda andis suure hoo lennukite võitlusvahendite, eriti aga süütepommide, arengule. Süütepommide lennukite pildumise idee haaras 1915. a. paljude leidurite kui ka ametlike ringkondade meeli. Süütepommide kasutamise esialgseks eesmärgiks oli valmivate viljaväljade põletamine vaenlase territooriumil. Selleks otstarbeks laskis Vene ülemjuhatus valmistada rea mitmetüübilisi süütepomme. Esimene süütepomm kujutas endast pudelikujulist nõu, mis oli täidetud petrooleumi ja masuudiga immutatud takkudega ja varustatud lõhkeainest süütajaga. Enne süütepommide asetamist lennukisse valati nendesse veel bensiini. Seesuguste süütepommidega oli muidugi võimalik põlema süüdata valminud ja kuivi viljapõlde ja puuehitusi. Tulekindlamate ehituste süütamises ei annud esimesed süütepommid tagajärgi.

Esialgsele katseile järgnes rida uusi, mille juures muudeti küll süütepommi välist kuju, mahtu ja kaalu, kuid süüte- ja põlevainena kasutati bensiini, petrooleumi ja nende ainetega immutatud takke või saepuru. Seesuguste süütepommide lennukite pildumisel ei olnud sõjalisest seisukohast nimetamisväärsed tagajärjed. Joon. 1 on kujutatud üks esialgseid süütepomme, mis koosneb järgmistest osadest: pommikest (1), pommipea (2), tüür (3), keskatoru (4), milles asetseb tagaosas löökraud (5), sütik (6) ja süütelau (7).

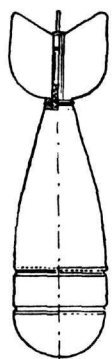
Pommi peaosas asetseb lõhkeainelaeng (8), mis plahvatab pommi kukkumisel maapinnale või ehitusele, purustades pommikesta ja süüdata selles oleva põlevaine (9). Seesuguseid süütepomme pilluti lennukite nii linnadele kui ka muudele sõjalisest seisukohast tähtsatele ehitustele.

Aastaid kestnud maailmasõda võimaldas aga jätkata katseid uute süütepommide ja süüteainete kasutamiseks. Süüteainena ilmuvad tarvitusele hoopis teised ained, nagu fosfor ja väävelsüsinik. Nagu tihti on esimeste katsete juures ebaõnnestumisi, nii ka siin. Kuigi süüteainena loobuti seniste ainete tarvitamisest, jäeti

Joon. 1

aga pommide kestad endise paksusega. Õhuke kest purunes või riknes kergesti ja selles olev fosfor süttis õhuga kokkupuutumisel, hoolimata sellest, kas pommid asetsevad lennukis või nende hoiukohtades. Eriti ettevaatlikult tuli pomme hoida selleaegseis puukonstruktsiooniga lennukis. Ilmusid järjest uued tüübid, mille juures välditi seniseid puudusi ja katsetati uusi süüteainete segusid. Venelased valmistasid väävlil ja salpeetriseguga täidetud 20 kg raskusi süütepomme, mis katsetel põlesid 15 min., kusjuures kuumus tõusis 1000—1200° C. Põlemise kõrge temperatuur kindlustas tuldvtvate ehituste parema süttimise. Pommide kestad valmistati 5—6 mm paksuste seintega. Pommidele anti allakukkumiseks soodsam kuju ja nad varustati tüüridega, mis kindlustasid nende kukkumise kindlas seisangus, esialgsel ees. Sellega omakorda saavutati parem läbitungivus ja süüteadise kaudu kindel süttimine. Joon. 2 on kujutatud tüübilisimaid maailmasõjas tarvitusel olnud süütepomme.

Joon. 2

Kuigi tarvituselevõetud süüteained põlesid võrdlemisi kõrge temperatuuriga, ei olnud see veel siiski küllaldane selleks, et raskesti süttivaid ehitusi põlema süüdata. Maailmasõja lõpu poole ilmubki Saksamaal lennukite süütepommides tarvitusele uus segu, mida nimetatakse termiidiks. Selle all tuntakse pulbrilise alumiiniumi ja rauahapendi segu. Termiidi süütamiseks kasutatakse omakorda magneesiumi segusid või pulbrilist alumiiniumi lämmastikhapu baariumiga või margantshapu kaaliumiga. Süütepommi kest täideti peamiselt termiidiga ja viimase süüteaineid võeti niipalju, kui võrd

see oli tarviline termiidi kiireks süütamiseks.

Järjest uute süüteainete tarvitusele võtmisega seati üles ka teisi nõudeid. Pommid pidid vastama nii süüte- kui ka purustusnõudeile. Termiitpommid olid kohased igasuguste ehituste süütamiseks, sest nende põlemistemperatuur tõuseb kuni 3000° C. Pommikestade paksus ja mitmesugune raskus määras pommide tungivuse ehituste ja hoonete sisemusse.

Kõikide süütepommide tüüpe, mida maailmasõja ajal sõjast osavõtnud riikide poolt tarvitati, ei ole võimalik siin tutvustada. Neid leidis 0,2—300 kg raskusi. Enim tarvitamist leidsid aga kerged, 0,2—3 kg raskused, pommid, mida oli võimalik suuremal arvul lennukisse kaasa võtta ja mille allapildumisel oli eeldusi suurema arvu tulikahjude tekitamiseks.

Termiitpommidega ei piirdunud ega lõppenud maailmasõda. Sõja lõpul, 1918. a., ilmusid Saksamaal uued pommid. Andmed nende kohta on saanud avalikuks hilisemal aastail pärast maailmasõda. Kuigi termiitpommid andsid põlemisel väga kõrge temperatuuri, jätkusid katsed uute ainete ja segude koostamiseks, et saavutada veelgi suuremat kuumust süütepommide põlemisel. Selleks võeti tarvitusele segu, mis koosnes 92,5% magneesiumist, 4,0% alumiiniumist, 3,0% tsingist ja 0,5% margantsist. Seesuguse segu põlemistemperatuur on väga kõrge ja ulatub kuni 3500° C. Sellase

kuumusega on võimalik kiiresti süüdata isegi raskesti tuldvtvaid ehitusi. Neid pomme nimetatakse elektroonsüütepommideks. Elektroonpommide puuduseks on, võrreldes termiitpommidega, et elektrooni põlemine võib sündida ainult õhuhapniku juurepääsul, kuna termiit põlemisel seda ei vaja.

Elektroonpommid valmistati tsilindrikujulised ja varustati samuti tüüridega. Kõrgelt visatult võisid pommid kukkumisel arendada suurt kiirust ja oma tugeva peaosa tõttu tungida hoonete sisemusse. Enim tarvitamist leidnud elektroonpommide raskus oli 1 kg. (joon. 3).

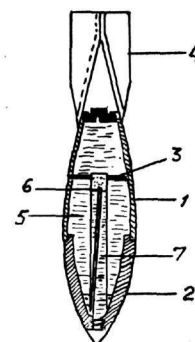
Pomm koosneb: kestast (1), peast (2), vaheseinast (3) ja tüürist (4). Kestas asetseb parafiini ja bensiini segu (5), süüdetoru (6) ja süüteaine (7). Seesuguseid kergeid pomme oli võimalik lennukisse suurel arvul kaasa võtta erilistes kastides või kassettides.

Kui nüüd uuesti tuleme lennukite tegevuse vaatlemisele Jaapani-Hiina ja Hispaania sõjas, siis torkab silma selle väliiigi tegevuse suur intensiivsus ja suured tagajärjed. Lennukite rünnakud linnadele tekitavad suuri tulikahjusid, purustusi ja nõuavad hulk inimohvreid. Sellest võib järeldada, et tänapäeva sõdades leiavad kasutamist termiit- ja elektroonsüütepommid kui ka suure purustusvõimega pommid ehituste hävitamiseks. Missugused aga need on oma konstruktsioonilt, kasutatavate süüteainete koosseisult ja muudelt omadustelt, mida sõdivad pooled ühes või teises sõjas tarvivad, siis andmete saamine avalikkusele on veel suletud.

Lennukeilt visatavate pommide hulka kuuluvad veel sõjagaasipommid. Vastavalt kolme liigi pommidele on kujunenud lennukite õhurünnakuis linnadele ja pommide tarvitamises omaette taktika, mida katsetatakse ka käimasolevates sõdades. Õhurünnak linnale teostatakse kolmes eelolus. Esimene eelolon ründab linna purustuspommidega, et sundida elanikke varjuma. Sellele järgneb süütepommidega varustatud lennukite eelolon, tulikahjude tekitamiseks. Kolmandas järjekorras ilmub sõjagaasipommidega varustatud eelolon, et takistada ja raskendada inimeste liikumist ja tegevust tulikahjude kustutamisel ja abistamisel gaasitatud maa-aladel.

Kümnekond rasket pommilennukit võivad õhurünnakule kaasa võtta mitusada raskemat süütepommi. Uks pommilennuk võib aga kergeite elektroonpommidega tekitada 150—200 tulepesa ühel ruutkilomeetril. See näitab ühtlasi, kui võrd raskesti muutub tulikahjude kustutamine juba sel lihtsal põhjusel, et linnades ei jätke abinõusid ja tuletõrje-meeskondi nii suure arvu tulikahjude kustutamiseks kõikides kohtades. Sellest siis on ka arusaadavad suured hävitustööd, mida tekitavad lennukite pommirünnakud linnadele nii Hispaanias kui ka Hiinas. Need on tänapäeva sõdade uued asjaolud, mis panevad tõsiselt mõtlema, kuidas nende vastu edukalt võidelda.

O. K.

Joon. 3

Esimesi ajaloolisi andmeid, mis kõnelevad laeva-sõidust Tallinna lahes, leidub juba 11. sajandist. 1284. aastal astus Tallinn Hansa seltsi ja 1496. aastal muutus Tallinn kaupade läbilaske mõttes juba suuremaks hansalinnaks.

1688. aastal valmistas rootsi kapten Waxelberg esimese täpse topograafilise Tallinna kaardi, mil on märgitud ka Tallinna sadam. Sadam koosnes siis ühestainsast puumuulist, mis oli ehitatud kastidele. Alguse sai muul praeguse Roseni bastiooni kohalt ning ulatus kuni praeguse Veeteede Valitsuse hooneni. Muuli pikkus oli umbes 1050 jalga. Härjapea jõe ehk tolleaegse nimetusega „Rjetška“ (jõeke) suu asus siis umbes sel kohal, kust praegu Uus-Hollandi tänav läbi lõikab.

Praegune suur tollihoov ning Sadamatehase territoorium kujutasid siis enesest sadama veekogusid. Aja jooksul ummistus muul liivaga ja siis oldi sunnitud muuli pikendama ida suunas. Ja nii saadigi praegune Kaupmehe sild, mis aga aja jooksul on ümber ehitatud. Suund on jäänud siiski endiseks.

Kui Tallinn sattus Vene valitsuse alla, siis ei rahuldanud Tallinna sadam keiser Peetrit, sest Kaupmehe silla pikkus oli siis kõigest 1000 jalga, keskmiseks laiuseks 42 jalga ning kõrguseks, arvates veepinnast, 8 jalga. Olles osalt tuulte eest kaitsmata, ei

Ülal pildil — Tallinna sadam umbes 40 a. tagasi.

Esiplaanil näeme pukkidel asetsevat silda. See oli kunagi reisijate sild, mis oli nii kitsas, et sel isegi hobust ei saadud ümber pöörda. Silla ääres seisab Gahlnbücki katusega praam. Kaupmehe sild kujutas enesest lühikest juppi ja sel asetses Burmeistri puust kraana ning Trelli putka.

Vasakul näeme Baikovi silda, kus vanasti seisid purjelaevad, ahtriga vastu kaid. Samas läheduses olid ka puust laod, mida nüüd asendavad suured kivi-laod. Pildil pole näha praegust sadamakontori hoonet, lootsijaam asus siis praeguse Veeteede Valitsuse hoone kõrval Lääne muuli otsa kohal. Praeguse Sadamatehase asemel mühas siis mets, kuid kanal oli juba kaevetud.

TÜKIKE TALLINNA

suutnud sadam laevadele pakkuda varjupaika ning muutus ebakindlaks.

1713. aastal tehti algust Lääne muuli ehitamisega. Tol ajal kandis ta Kroonusilla nimetust, kuna ta oli mõeldud sõjalaevastiku, Kaupmehe sild aga kaubalaevastiku kasutamiseks.

1799—1805. a. süvendati sõjasadamat ning insener polkovnik de Witte projekti kohaselt ehitati umbes Lääne muuli keskkohale merre eriline lainetepurustaja või kaitsemuul. Esmakordselt on see märgitud kaardile 1807. aastal. Kuna aga sadam veelgi küllalt mere vastu kaitsitud polnud, tehti inseneridele Schwederile, Braschnikoffile ja Klodtile ülesandeks alustada Põhja ja Ida muuli ehitamist. Põhja muul sai valmis juba 1818. aastal, kuid Ida muuli ehitamine nõudis märksa rohkem aega ja see valmis alles ligi 30 aastat hiljem, 1844. aastal.

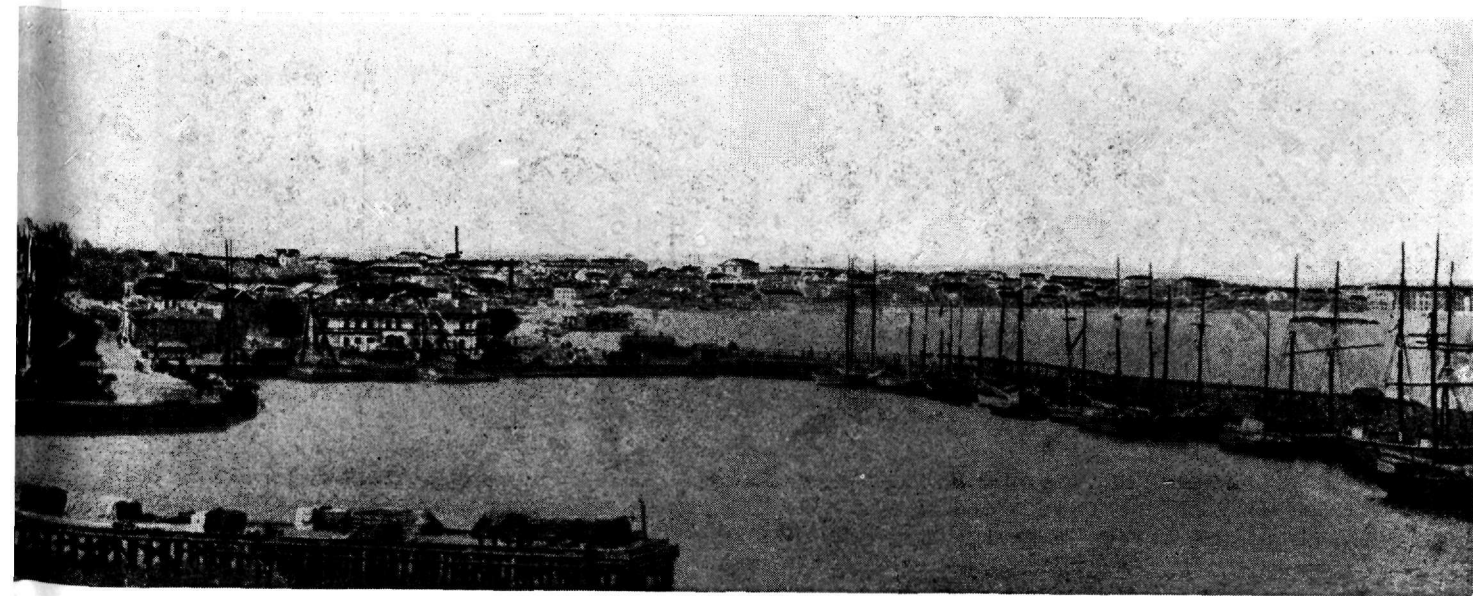
Kuna aga lained kandsid endiselt sadamasse liiva, mis ähvardas sadama ummistada, siis 1845/1846. aastal ehitati praeguse Maieri kanali suust põhja-ida suunas veel üks muul, umbes 1800 jalga pikk ja 7 jalga lai, millest on aja jooksul välja kujunenud praegune Viktoria sild.

1850. aastal ühendati läänevärava lainetekaitsja muul, mis asus Põhja ja Lääne muuli vahel, Lääne muuliga, kusjuures Lääne muul idapoolses suunas umbes 77 jala laiuselt läbi murti, ja seega saadi Lõuna muul, mil asuvad meie praegused jahtklubid.

1850.—1856. a. ehitati praegune Viktoria sild pikemaks. Seda tööd sundis ette võtma sadama ummistumine. Nii saadi 1800 jala pikkusest muulist 2240 jala pikkune muul. Vee sügavus Viktoria ja Kaupmehe silla vahel oli kõigest 1½—5 jalga.

Alles 1856. a. valmistatud kaardil näeme esimest korda Clayhillsi kanalit, mis nüüd on täis täidetud.

1856.—1862. aastani ei võetud Tallinna sadamas ette mingeid uuendusi ega täiendusi. Ainult Põhja

SADAMA AJALUGU

muuli kallal oli ajahammas aja jooksul teinud hävitustööd ja 1851. aastal võeti insener Eileri poolt ette muuli kapitaalremont.

Alates 1864. aastast lakkas Tallinn olemast sõjasadamaks. Kõik, mis kuulus Tallinna sadamas mereväe valitsusele, anti sõjainseneriameti poolt üle kaubasadamale ning Kaupmehe sild ja Lääne muul anti linnavalitsusele. Linnavalitsus ja kaupmeeskond pikendasid nüüd Kaupmehe silda NO suunas 250 jala võrra ja nii saadi praegune reisijate sild. Esimest korda näeme seda plaanil, mis on valmistatud 1873. aastal.

1873. aastal alustas Teedeministeerium Lääne muuli ümberehitamist ning sadama süvendamise tööd Kaupmehe ja Viktoria silla vahel. See töö läks maksma 150.778 rubla. Merepõhjust süvendamisel saadud muda ja liiv kanti Viktoria silla taha, Kadrioru poole, ja nii saadi tükk uut maad juure. Teedeministeerium andis linnavalitsusele üle väikese süvendaja. Selle töövõime oli päeva jooksul vaid 3 kuupsülda. Süvendaja töötas 1876.—1878. aastani.

1880. aastal võeti käsile Lääne muuli korraldamine. Merepõhja taoti sisse vaiu ning kai laienes 17—24 jalga. Nüüd pääsid laevad ka Lääne muuli ääre, mis oli varem madala vee tõttu võimatu.

Samal aastal tehti ka algust basseini nr. 1 ehk n.-n. Uue sadama ehitamisega. Merepoolsesse külge ehitati ette tamm ja nii algas basseini süvendamine. Basseini põhja kogunenud vesi pumbati aurupumpade abil välja. Süvendustöödel satuti 12-le mitmesuguse suurusega laevavrakile, millede ülestõstmise ja lammutamine nõudis suuri kulusid ning pidurdas ka tööd.

25. mail 1882. aastal oli veesurve vastu tammi seinu niivõrd suur, et sein sellele ei suutnud enam vastu panna ja vesi murdis seinu läbi. Kahe tunni jooksul oli basseini vett ääreni täis. Üle kuu aja ku-

lus uue tammiseina ehitamiseks, siis võidi jälle tööd jätkata. 1886. a. jaanuaris sai Uus-sadam valmis ja see läks maksma 807.381 rubla.

Kui uus basseini valmis, siis selgus, et laevadel polnud selles kaitset NO tuulte eest. Suur meri käis sisse ja laevadele oli see hädaohtlik. Ehitati siis basseini suu ette lainete purustaja muul, mille pikkus oli 210 jalga. See vaiehitus läks maksma 11.743 rubla ning ehitus kestis 13. septembrist kuni 7. novembrini 1885. a. See kaitsemuul on veel praegu alles.

8. septembril 1883. aastal sai Ida muul ühe suure torni läbi kannatada. Lained purustasid muuli kesk-kohalt. 1886. aastal alustati muuli parandustöödega, mis kestsid 1889. aastani. Töö läks maksma 255.439 rubla. Pealeselle kulutati veel sama muuli korrastustöödeks, mis läbi viidi 1887.—1889. aastani, 81.263 rubla.

1888. ja 1889. aasta jooksul seati korda ka Lõuna muul (praegune jahtklubide sild), kuna vana püssirohukeldri asemele püstitati väike tollihoone (praegune Tallinna jahtklubi). Kogu see töö läks maksma 63.583 rubla. 1886.—1889. aastani korraldati ja parandati ka Viktoria silda 622 jala pikkuselt. Selle peale kulutati 118.502 rubla.

Üldse nõudis Tallinna sadama korrahoold alates 1880. aastast kuni 1891. aastani kulusid 1.432.516 rubla.

1892. aastal ehitati Viktoria sillale elevaator, mis seal on praegugi alles. Siis mõni aasta hiljem, 1899.—1901, ehitati praegune sadamatehase kanal. 1904.—1906. aastani lõhuti ära vana Kaupmehe puusild ning asemele ehitati kivisild. Üks end. kapten K. K. ostis ära vanad sillapostid ning ehitas nendest enesele Köhleri tän. kaks maja. Ajal, mil lammutati vana Kaupmehe sild, ehitati ka Uus Baikovi sild, samuti kivist. 1912. aastal lammutati vana Lääne muuli puust kaitsesein ja asemele kerkis massiivne kivimüür.

1923. a. paigutati Lääne muulile 6 ja Viktoria sillale 4 elektrikraanat.

V. H.

Kaitseliidu mereüksuste kursusest osavõtjad ja juhtkond ühes toitluskorraldajatega

KL mereüksuste pealikute kursus

Suur huvi Kaitseliidu tegevuse vastu, mida mereüksused on üles näidanud oma suure tegevusega, oli Peastaabile aluseks käesoleva talvise õppetegevuse rajamisel. Õppetegevus jagunes kahte ossa. Esimese osa moodustas õppetegevus malevais, mille viisid läbi mereüksuste pealikud kohalike jõududega, sellekohaste kavade järgi, mis töötas välja Peastaap. Teise osa moodustas pealikute kursus, mis teostati Tallinnas märtsikuus.

Kursuse eesmärgiks oli koguda üle maa igast üksusest pealikuid ja vanemaid spetsialiste ja neile anda ühtlane ettevalmistus, samuti ka luua pealikute vahel eri malevaist kõige parem kontakt, nad kokku tuues Tallinna.

Kui kursusele soovijate nimekirjad saabusid Peastaapi, siis oli selge, et Peastaap oli rajanud kursuse korraldamise õigele alusele. Soovijaid oli üle saja protsendi rohkem kui selleks reserveeritud ruumid suutsid vastu võtta. Paratamata tuli paljudele soovijatele ära ütelda.

Õppetund navigatsiooni klassis

Kursuse avamise päevaks ilmus ettenähtud arv pealikuid ja spetsialiste, täites ettenähtud eluruumid ja õppeklassid viimse kohani.

Kuna merekaitseliit seisab ka kõige tihedamas koostöös mereväega, siis võttis kursuse avamisest osa ka merejõudude juhataja, kes oma avakõnes toonitas merekaitseliidu suurt tähtsust rannakaitses ja sellega seotult ka üldises riigikaitses. Et merekaitseliidu arenemine ja õppetegevus oleks ka sisult lähedane mereväele, selleks olid õppekavad koostatud sellekohaste nõuete järgi ja lektoreiks olid kutsutud mereväe parimad lektorid — mereväe ohvitserid ja instruktorid. Õppetegevus kestis algusest lõpuni kõige suurema pinge all, vaheldudes teoreetiliste loengutega ja praktiliste töödega.

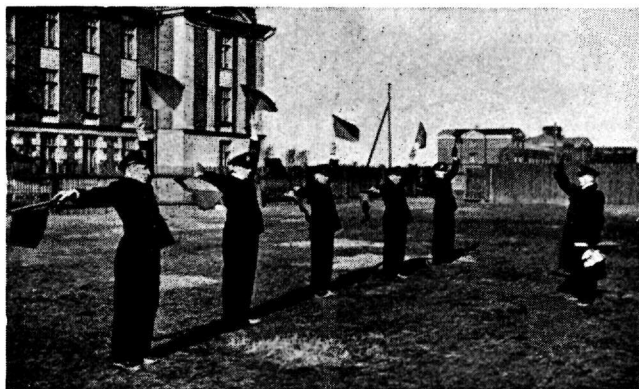
Kuna iga kaitseliitlane on oma ümbruskonnas kvalifitseeritud kodanik, kes on oma ümbruskonna juhiks ka väljaspool riigikaitselist tööd, siis püüti õppus kursusel korraldada nii, et kursuse kuulajad saaksid neid teadmisi, mis nad kursusel omandasid, kasutada ka eraelus oma igapäevase tegevuse juures ja ka oma ümbruskonna üldise kultuurilise taseme tõstmiseks.

Nii võimaldati navigatsiooni ala lõpetanuile omada kaubalaevastiku kipri kutse, miini- ja lõhkeala lõpetanuile anti välja Põllutööstusministeeriumi poolt vastav tunnistus, mis võimaldab neil teha lõhketöid põllumajanduses, osta selleks lõhkeainet ja juhtida sellekohaseid töid.

Mootoriala lõpetanuile võimaldati omandada kaubalaevastiku motoristi kutse.

Sellest näeme, et need kursused ei piirdunud mitte ainult säärase alade õpetamisega, mida saab kasutada sõjaliseks otstarbeks, vaid õpetati ka alasid, mida saab kasutada rahuaegses olukorras oma igapäevase tegevuse juures.

Kursuse õppetegevus, mis haaras viis suuremat eri-

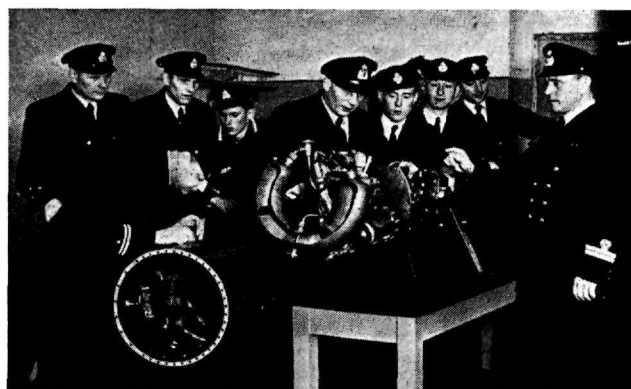

Semafori õppetund

ala, viidi läbi viies eriala klassis. Iga eriala jagunes omakorda mitmesse alajaotusse, mida ette kandsid vastavad erialade spetsialistid-lektorid. Kursuse kestusel püüdsid lektorid anda kõike, mida suudeti, ja hoolimata sellest, et õppetöö kestis kaheksa tundi päevas, suutsid õpilased ammutada ka maksimum teadmisi. Kursuse kestuse ajal valitses kursulaste seas väga hea läbisaamine ja eeskujulik kord. Sisekorra alal ei tulnud ette ühtki distsipliini ja maksmapandud korra vastu eksimist.

Kursus lõppes vastavate katsetega erialade järgi. Kuna katsed võimaldasid ka mitmesuguseid kutseid eraluses, siis võtsid katsekomisjonidest osa peale kaitseliidu ja mereväe esindajate veel Veeteede Valitsuse ja Põlütöoministeeriumi esindajad. Katsete komisjonid proovisid kursulaste teadmisi oma erialade järgi mitmekülselt ja väga põhjalikult.

Kursuslased näitasid katseil täiesti rahuldavaid teadmisi. Mitterahuldavalt katsed sooritanuid oli ainult viis protsenti.

Mootoriklass praktilistel õppustel

Säärane tagajärg näitab, et kuulajaskond oli küllaldaste eelteadmistega ja suutis kursuse ajal põhjalikult läbi võtta kõik selle, mida pakkus mitmekülgne kursuse õppekava.

Kursus lõppes Kaitseliidu ülema lõppkõnega. Oma kõnes tänas Kaitseliidu ülem merejõudude juhatajat, kes aitas kaasa kursuse korraldamiseks, kursuse õppejõude ja eriti merekaitseliitlasi, kes leidsid võimaliku olevat nii kauaks ära tulla oma igapäevase tegevuse juurest, et veel intensiivsemalt kui oma koduse tegevuse juures pühendada oma tahet ja jõudu riigikaitseks. Pärast paraadi oli ühine lõunasöök ja selle järele lahkusid merekaitseliitlased oma kodukohtadesse, viies kaasa uut jõudu ja värskeid teadmisi, et neid rakendada kodukaitse töösse. Üheks eelduseks selleks, et kursus nii hästi korda läks, et merekaitseliitlased nii suure eduga võisid õppida ja katseil nii häid tagajärgi näidata, on kindlasti asjaolu, et meie tubli Naiskodukaitse suutis võita kõikide kursulaste südarned, muutes kasarmud kursulaste mugavaks koduks.

Sõjaarhiivi varasalved kasvavad

Autasu parimaile kaastöölisile Vabadussõja mälestuste kogumise eest 1937/1938. a.

Eelmiste aastate eeskujul kogub Vabadussõja Ajaloo Komitee oma üleriikliku kaastöölise-võrgu kaudu Eesti riikliku iseseisvuse võitlusajastu (1917—1920. a.) ja eriti Vabadussõja ajaloo materjale. 1937/1938. eelarveaastal rikastus Sõjaarhiiv isiklike mälestuste ja muu ajaloomaterjaliga 22.759 lehe võrra. Kaastööd saatsid 125 kaastöölis 320 korral.

Auhindu määrati 23 parimale kaastöölisele. Üldse jagati auhindadeks rahas Kr. 350.— ja teost „Eesti Vabadussõda 1918—1920“ — 16 eksemplari, linaes köttes. Rahalisi auhindu määrati 12 kaastöölisele järgmiselt:

I auhind (Kr. 50.—) — E. Bachval (Narva) ja S. Baumann (Soldino); II auhind (Kr. 40.—) — E. Toome (Rakvere) ja S. Saamann (Tapa); III auhind (Kr. 25.—) — Ch. Volmer (Tallinn) ja P. Villemi (Tallinn); IV auhind (Kr. 20.—) — A. Kirsipuu (Tartu), A. Rõõm (Tallinn), J. Pert (Tallinn), A. Landström (Nõmme), A. Hinnom (Tallinn) ja H. Järv (Tallinn).

Teos „Eesti Vabadussõda“ määrati 11 kaastöölisele: I ja II köide — A. Mikk (Viljandi), H. V. Dahl (Tallinn), S. Kütman (Räpina), A. Thalusal (Kallivere) ja A. Palginõmm (Märjamaa); I köide — J. Sirp (Vohnja), G. Rei (Pilistvere), G. Tasuja (Kiltsi) ja J. Polikarpus (Viljandi) II köide — M. Madissoo (Are), A. Brakel (Nõmme).

Ka 1938/1939. eelarveaastal Vabadussõja Ajaloo Komitee määrab parimaile kaastöölisile rahalisi ja muid ergutustasusid.

Meie põlve suurimaid ülesandeid on Eesti iseseisvuse võitlusajastu (1917—1920) sündmuste jäädvustamiseks kokku koguda ja alal hoida selle ajastu ajaloomaterjalid. Nende hulgas omavad eritähtsuse isiklikud mälestused, mis aitavad suurel määral täiendada ja elustada kohati lünklikke arhivaale. Seda silmas pidades pöördume kodanike poole palvega saata Vabadussõja Ajaloo Komitee (Sõjaministeerium, Tallinn) selle ajastu isiklike mälestusi, dokumente, päevikuid, müürilehti, lendlehti, ajalehti j. m. jäävaks alalhoidmiseks Sõjaarhiivis, või anda neid komiteele ärakirjade võtmiseks. Materjalide saatmiseks komiteele saadetakse soovijaile sellekohane aadress-blankett, mille pealekleepimisel kirjale või pakile ei tule kanda postikulu.

VABADUSSÕJA AJALOO KOMITEE.

Orkestrijuhtide üldkoosolekust osavõtjad

Kaitseliidu orkestrite küsimusi

Orkestrite, eriti puhkpilliorkestrite osa vormi- ja relvakandjate organisatsioonide juures on saanud endastmõistetavaks tõsiasjaks. Nagu sõjaväe, nii on ka kaitseliidu üksuste juures orkestrite kaader kindlalt välja kujunenud. Orkestrite ülesanne Kaitseliidus on peale seltskondlike ülesannete tõsta malevlaste isamaalikku vaimustust, mehiste meelt ja juhtida meeste rivist sammu.

Ühenduses eelseisva Võidupühaga ja XI üldlaulupeoga, milledest kaitseliidu orkestrid enamuses osa võtavad, korraldati 27. märtsil s. a. Tallinnas kaitseliidu orkestrijuhtide üldkoosolek, kus tuli seoses eelmainitud suursündmustest osavõtmisega arutusele ka mitmesuguseid organiseerimise ja orkestrite muusikalise arendamise küsimusi.

Nimetatud koosolekul, millel oli esitatud 44 kaitseliidu orkestrit, avas Kaitseliidu Õppe- ja Spordiosakonna pealik kolonel A. Balder. Kaitseliidu Peastaabi esindajana võttis koosolekust osa kultuur-informatsiooni pealik kapten A. Truvere. Koosolekut juhatas KL orkestrite üldpealik F. Tammar. Koosolekust võtsid külalistena osa Lauljate Liidu Puhkpillide Sektsiooni juhatuse liikmed prof. J. Vaks, kapten Luhari ja Jakobson.

Tutvunud KL Peastaabi kavatsustega Võidupüha üldparaadi küsimuses, jõudsid koosolijad üksmeelsele otsusele, et KL orkestrid peavad paraadiks välja panna oma parima, kusjuures iga malev annaks vähemalt ühe esindusorkestri. Orkestrantide riietuse küsimuses rõhutati, et see oleks paraadil ühtlane. Riviline esinemine ja muusikaline tase peaks seisma KL hea nime kõrgusel. Päeva mängu repertuaar koosnegu eranditult kodumaa muusikalistest algupäranditest. Kõik üksikasjalised juhendid Võidupüha üldparaadist osavõtmise küsimuste kohta selgitatakse täiendavalt üldeeskirjades, mis saadetakse laiali KL Peastaabi poolt.

XI üldlaulupeost osavõtmise küsimuse osas Lauljate Liidu Puhkpillide Sektsiooni esimees prof. J. Vaks rõhutas vajadust, et KL orkestrid võtaksid üldlaulupeost osa tingimata suurel arvul. Kuna Võidupüha üldparaadist osavõtmise küsimus kavatsetud ulatuses Kaitseliidu osas kohtades alles hiljuti teatavaks sai, siis selgus koosolekul, et suurem osa KL orkestreid on rakendanud endid peamiselt Võidupüha kohapealsetest üritustest osavõtmiseks, kuna selle tõttu ka üldlaulupeost osavõtmise küsimus jäi tagasihoidlikumatesse raamidesse. Nüüd, mil suurem osa KL orkestreid sõidab Tallinna Võidupüha üldparaadile, otsustati üksmeelselt, et kõik need KL orkestrid, kes pole endid XI üldlaulupeost osavõtmiseks veel üles annud, kuid kes suudavad oma mängutaseme poolest üldlaulupeo kava ära õppida, annavad endid üles ka XI üldlaulupeost osavõtmiseks. Nagu koosolekul selgus, on Lauljate Liit siin KL orkestritele ka erandi teinud, pikendades neile ülesandmise tähtpäeva, mis teistele orkestritele juba lõppenud, kuni 11. aprillini s. a.

Organiseerimise küsimuste all kuulati ära koosoleku materjali raamides KL orkestrite vahel korraldatud ankeet, millele on vastanud üldse 50 orkestrit. Kuna KL orkestrite üldarv ulatub üldse 56 peale, siis on antud vastuste arv küllalt suur ja nende varal võib KL orkestrite seisukorra kohta eksimatult üldpilti saada. Ankeedile jätsid vastamata peamiselt ainult ühe maleva orkestri.

Nagu kokkuvõtetest nähtub, on 50-st ankeedile vastanud orkestrist 10 suurt (üle 26 mängija), 11 keskmist (17—26 mängijat) ja 29 väikest (alla 17 mängija) orkestrit. Orkestrite pealikutest on 9 kõrgema muusikalise eriharidusega, kuna 20 on saanud muusikalist eriharidust vastavat õppeasutust lõpetamata. Ülejäänud 21 orkestrijuhti on tõusnud oma kohtadele iseõppimise või vastavate kursuste lõpetamise teel.

Orkestrantide arvuline koosseis ankeedile vastanud 50-nes orkestris tõuseb kokku 1143 mehele, sellest muusikalise eriharidusega mängijaid 16, õppinud mängijaid 866 ja õpilasi-noori 261. Pillide arv ulatub 1190 mänguriistale, sellest orkestrite omi 809, mängijate isiklike pille 166 ja mitmesuguste teiste organisatsioonide omi 215. Paljudes orkestrites on tuliuued ja hästi hooldatud pillid, kuid osa muusikariistu vajab remonti ja on raskelt häälestatavad.

Repertuaari kogus leidub noodi komplekte kogusummas 4567, sellest eesti helitöid 956 ja võõrastelt autoritelt 3611. Repertuaari küsimus on orkestrites üldiselt hästi lahendatud, puudust tuntakse vaid osalt eesti helitöödest.

Orkestrite koguväärtust Kaitseliidu osas hinnatakse ca 85 tuhandele kroonile. Võlga on sellest kr. 2650.—, mis on võrdlemisi väike summa, eriti kui arvestada viis aastat tagasi tehtud kokkuvõtetega, mis ajast orkestrite arvele langev võlasumma on tunduvalt vähenenud.

Orkestrite väljaõppe alal langeb keskmiselt iga orkestri peale kuus 6 mängu. Üldse tõuseb aasta jooksul peetud mängude arv 3229-le, sellest harjutusmänge 2147, teenistumänge 716 ja vabamänge 366.

Vormiriistuse küsimuses on 1143 orkestriliikmet täielikult varustatud 379 orkestriliiget, osaliselt varustatud 478 ja varustamata 286. Sajaprotsendiliselt on varustatud Tallinna maleva, Kalevi malevkonna ja Narva, Pärnu ning Valga Malevate orkestrid. Võlgu on orkestritel vormiriistade muretsemise alal kokku 2800 krooni.

Noorte küsimus on orkestriliikmete järelkasvu seisukohalt enamikus orkestrites korraldatud. Vahekorrad teiste kohapealsete organisatsioonidega on üldiselt head. Lauljate Liidu liikmeid on kaitseliidu orkestrite hulgas 23, kuna XI üldlaulupeost seniste andmete järgi võtab osa 13 orkestrit kokku 328 mängijaga. Arvestades koosolekul selgunud meeleoludega ja ülesandmise tähtsaja pikendamisega Lauljate Liidu poolt, on arvata, et viimane arv tõuseb tunduvalt.

Koosolekul peetud läbirääkimiste ja ankeedis avaldatud erisoovide osas esitati küsimus, kas peavad kõik KL orkestrite liikmed olema tingimata kaitseliitlased. Sellele vastati, et see on kindlasti soovitatav. Edasi oli tõstetud üles küsimus, missugune paremus avaneb KL orkestritele, kui nad astuvad Lauljate Liidu liikmeks, sest teatavasti oli ankeedile vastanud 50 orkestrit LL liikmeid ainult 23, s. o. vaevalt pooled. Selles küsimuses jõuti otsusele, KL orkestrid peaksid astuma kõik Lauljate Liidu Puhkpillide Sektsiooni liikmeks, sest siis avaneb neil võimalus niihästi oma repertuaari täiendamisel kui ka pillide korrastamisel mitmesuguseid soodustusi saada.

Teatud muret sünnitab KL orkestritele ka pillide küsimus. Nagu selgus, esineb juhtumeid, kus orkestrite pillid on vananenud, samuti vajatakse ka tublisid instrueerijaid.

Kaitseliidu Peastaap on selle küsimuse läbi vaadanud ja juhatab orkestritele edaspidi vastavaid meistreid, kes orkestrite pillid korrastamiseks hoiaks. Edasi jõuti otsusele, et uute pillide muretsemisel peab kujunema välja KL pillide kindel tüüp. Arvestades orkestrite

ostujõuga, võimaldatakse orkestritele valida kolme hinnatasemega pille: ühed, mis on kõrge kvaliteediga ja siis ka vastavas hinnas, teised keskmises kvaliteedis ja hinnas ning kolmandad odavamad, kuid siiski kõlvulised ja mängukvaliteedilt KL orkestritele vastuvõetavad. Orkestrid, kes soovivad uusi pille muretseda, pöördugu selles asjas edaspidi KL Peastaabi poole, kes siin vahetalitaja osa enda peale võtab.

Instrueerimise küsimuses jõuti otsusele ja peeti tarviliseks, et instrueerimise koolid ka edaspidi edasi töötaks.

Orkestriliikmete väljaõppe, eriti noorte juurekasvu, küsimuses soovitati pidada tihedat kontakti Noorte Kotkaste vanemate poistega, kust on loota KL orkestritele kindlat juurekasvu. Sõjaväeorkestrite inspektor kapten Luhari soovitas silmas pidada ka sõjaväeorkestreid, kus on sisse seatud õpilaste instituut, kust ka KL orkestritele on loota juurekasvu. Ka tuleks KL orkestritel silmas pidada kaitseväest lahkunud orkestrante, need võiksid KL orkestrites vilunud mängijatena ja isegi instruktoritena kindlasti kõne alla tulla. Lisaks sellele kõigele on KL Peastaabil kavatsus korraldada suviseid KL orkestrantide õppelaagreid, kuhu tuleks saata eriti noori mängijaid vanade orkestrantide juure väljaõppele. Kõige muu kõrval on KL Peastaabil välja töötatud KL orkestrantide väljaõppe kava niihästi juhtide, mängijate kui ka noorte osas.

Nagu edasi selgus, valmistab orkestritele koha peal raskusi ka mundrite küsimus. Koosolekul jõuti otsusele, et see on siiski kohapealne asi ja orkestrid peaksid sellest oma üksuste abil ise üle saama. Ühes sellega tuli aga kõne alla ka orkestrantide eraldusmärkide küsimus. Esitatud oli nende kandmise kolm varianti; varrukal, õlakul ja õlanukil. Paistis siiski, et ükski neist mooduseist ei leia täit pooldamist, kuna üldine poolehoid näis kalduvat akselbantide poole.

Edasi toodi veel ette, et osa orkestreid kannatab repertuaari puuduse all, eriti algupärandite osas, mis oleksid jõukohased keskmisele asjaarmastajaist mängijaist koosnevale orkestrile. Siingi rõhutati just vajadust astuda Lauljate Liidu Puhkpillide Sektsiooni liikmeks, mis annab soodustusi ka igale orkestrile jõukohase repertuaari muretsemisel. Ka vajatakse noorte õpetamiseks täielikumaid õpikuid. Soovitati tarvitamisele võtta prof J. Vaksi puhkpilliorkestri käsi- raamatut.

Omavaheliste vahekordade suhtes KL üksuste vahel soovitati orkestreid jaotada kindlalt kahte kategooriasse: malevate ja malevkondade orkestrid. Säärane jaotusviis ei tohiks tähendada aga seda, et orkestrite töö ja ülesanded langeksid praegusest korrast välja. Mängijad jääksid ikkagi oma endiste üksuste koosseisu, ainult orkestrid saaksid eraldatud.

Läbirääkimiste lõpuosas jõuti üldiselt otsusele, et suurem osa küsimusi tuleb orkestritel püüda lahendada ikkagi koha peal, kus see on teinekord palju kergem ja hõlpsasti läbiviidavam.

Üldiselt oli koosolek oma töökäigu poolest väga asjalik, millest nähtub, et orkestrite juhid võtavad oma tööd ja ülesandeid tõsiselt.

Allmaa-angaaride osa riigi piiride kaitsesüsteemis

Allmaa-ehitused, millele veel maailmasõja puhkemisel suhtuti paljudes maades üsna skeptiliselt, on saavutanud tänapäeval üldise tunnustuse ning on omandanud väärilise koha riigi piiride kaitsesüsteemis.

Viimaseil aastail avaldatud teoreetilistes skeemides piirikaitse küsimuste kohta on pühendatud neile suurt tähelepanu.

Paljude autorite (Stefan Lausanne, Pembrock Steffens, Charles Rebeur, von Erzen j. t.) kinnitusel rajatakse tänapäeval kõik suuremad ehitused piiridel ja isegi sügaval tagalas eranditult maa alla.

Võitluses vaenlase lennuväega kerkib maakera koor ühe lootustandvaima kaitsevahendina esile.

Eriti huvitav on allmaa-ehituste kasutamine lennuväe baasidena.

On andmeid, et juba 1917. a. tõi inglise ajakirjandus teateid allmaa-angaaridest, mis sakslased olid ehitanud Belgias, Genti piirkonnas.

Joon. 1, mis ilmus toleaeagseis inglise ajalehis, näitab, et jutt on vähese kaitsepaksusega poolallmaa tüüpi maskeeritud angaarist.

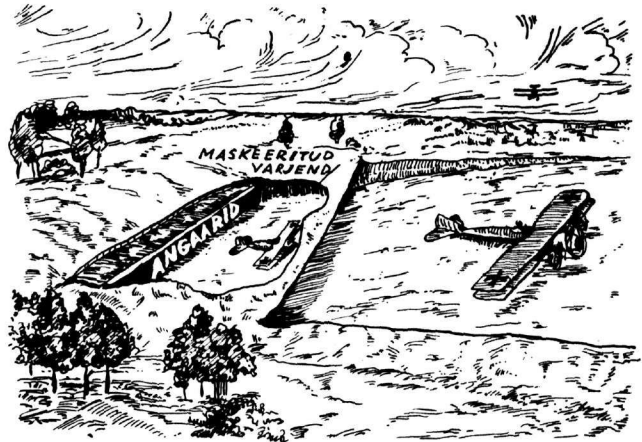
Sellane varjatud koht võis kaitsta lennukeid vaid pommikildude ja vähemate mürskude eest.

Kaasaegse lennuväe pommitustehnika võimsa arengu ja lennuasjanduse järjekindla tõusu juures on kaugemadki riigi elulised keskused sõja korral alatise õhukallaletungide hädahoos.

Seetõttu osutatakse eriti suurt tähelepanu õhukaitse organiseerimisele. Inglismaal näiteks on loodud eriline õhukaitse departemang. See näitab, et isegi inglise sõjalisel ringkonnas ei olda kindel selles, et õhujõud suudaksid täielikult kindlustada Inglise saarteriigi puutumatus. Iseloomustav on, et inglise ajakirjanduses kerkib järjest tugevamalt esile nõudmine, et on vaja teha lõpp illusioonidele, nagu poleks Inglismaal enam üldse karta ohtu õhust, ning asuda kindlustatud lennubaaside ehitamisele nii sõjaväe kui ka eralennuväljadel.

Seejuures vaadatakse allmaa-lennubaaside olemasolule kui kaitse algnõudele lennuväljal õhurünnakute korral.

Allmaa-lennubaasid võivad etendada tulevikusõjas erakordselt tähtsat osa, sest allmaa-angaarid ja lennu-

JOON. 1.

väe peidupaigad kõrvaldavad kaks tähtsat lennuvälja moondamist takistavat raskust — angaarid ja lennukid — ja kergendavad seega üldist lennuvälja moondamist.

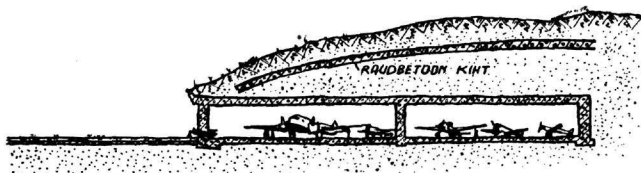
Isegi siis, kui arvestada seda, et suur osa rahu-aegseist lennuväljadest on vastasele tuntud mitte üksi oma asukohalt, vaid ka muilt üksikasjult, ei vähenda see põrmugi allmaa-lennubaaside tähtsust. Sest vaenlase lennuväe rünnaku puhul tuntud või avastatud lennuväljale kindlustavad allmaa peidukohad materjalosade terveksjäämise ja nõuavad vaenlaselt suurt kulu õhupommitamise suhtes.

Allmaa-angaarid on kallid ja keerulised ehitused ning nende valmistamine nõuab palju aega.

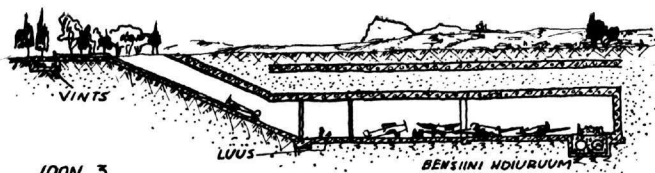
Seda on kõigepealt arvestanud riigid, kes valmistavad uuele maailmasõjale, nagu Saksa, Jaapan ja Itaalia.

Juba 1933.—1934. aastail tõi euroopa ajakirjandus korduvalt teateid allmaa-peidupaikade intensiivsest ehitamisest Saksamaal. Samade allikate järele on teada, et Saksamaa on ehitanud terve rea allmaa-angaare lennuväljade juures, nagu Hannoveris, Kölnis, Frankfurtis, Münsteris, Hennentalis, Mernetheimis, Nürzburgis, Aachenis, Freiburgis, Stuttgartis — piki oma läänepiiri ja Lõuna-Saksamaa mägirajoones.

Euroopa ajakirjanduse andmeil on lennuväe allmaa-peidupaikade ehitamisele asunud ka jaapanlased Mandžuurias, mõned neist olevat juba valmiski. Samuti on teada, et Itaalia võimud oma toetuspunktide kindlustamisel Ägea saartel — Lerosel ja Podosel — on ehitanud hulk allmaa-peidukohti, nende hulgas ka allmaa-angaare. Allmaa-lennupaikade tüübid ja konstruktsioonid on teadmata. Neist võib saada vaid teatud ettekujutuse ülesvõtete järele, mis on toodud

JOON. 2.

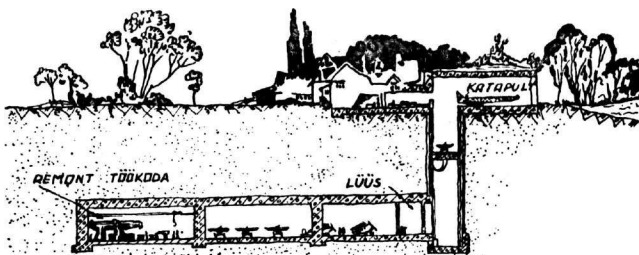
JOON 3.

Inglismaal ilmunud raamatus: „Beton lenn väljade ehitusmaterjalina“. Allmaa-angaarid võivad olla kolme tüüpi: tunnel-sissekäiguga, kallak-sissekäiguga ja šaht-sissekäiguga.

Tunnel-tüüpi allmaa-angaare tarvitatakse juhtumel, kui lenn välja läheduses leidub kõrgustikke, mille külgedesse on võimalik ehitada peidukohti.

Allmaa-angaaridel on raudbetoon-konstruktsioon, mis kannab ülal angaari lasuvat maakihti.

Juhtumil, kui maakihi paksus ei ole küllaldane allmaa-angari kaitseks rünnaku vastu, kõvendatakse seda raudbetoon-allkihiga. Selle ülesandeks on tõkestada lennupommi läbilöögi võimet ning panna pomm enne-

JOON 4.

aegselt lõhkema. Angaari sissekäigul pole erilist kaitsevahendeid, kuna ta on moondatud kõrgustikuga. Angaari kaitse mürggaaside vastu saavutatakse lüüsi ehitamisega ja kõrge õhusurve hoidmisega ehituses.

Seinte paksus ehituses on 0,8—1,3 m. Lennuki sisetoomine ja väljaviimine teostatakse käsitsi.

Inglise ajakirjanduse andmeil on sellast tüüpi allmaa-angaarid tarvitusel Saksa mägirajoones, samuti Saksa Põhjamere kallastel — vesilennukite paigutamiseks.

Siin kasutatakse allmaa-peidupaikade varjamiseks liivadiüüne.

Kui lenn välja piirkonnas pole kõrgustikke, mille sisemusse saaks rajada allmaa-angaare, soovatakse ehitada varjupaiku kallaksissekäiguga.

Angaar on tugevdatud raudbetooniga; ehituse lael, 2—3 m sügavuses tavalisest maapinnast, asetseb raudbetoonkate. Sissekäik on lahtine ega evi erilisi kaitsevahendeid lennupommi vahenditu tabamise vastu.

Rikošett-konstruktsioonide loomist nii suure avusega sissekäigu täieliseks varjamiseks loetakse ebatstarbekohaseks. Kaitse mürggaaside mõju vastu on samasugune kui esimeses varjendis — see saavutatakse lüüsi ehitamise ja kõrge õhusurve abil.

Lennuki allalaskmist ja ülesvinnamist toimetatakse trossidega, vintsi abil, mis on paigutatud sissekäigu lähedusse. Väärub märkimist, et allmaa-ruumi paigutatakse ka bensiinipaagid ning lennukite korrastamist teostatakse angaaris.

Säärast tüüpi angaari nimetatakse pinnaaluseks angaariks.

Lõpuks kolmas angaari tüüp kujutab endast varjupaika suures sügavuses ja šahtiga, mis ühendab teda maapinnaga.

See ehitus on keeruline ja koosneb pealmaa vestibüülist, šahtist ja allmaa varjupaigast. Viimane on kaitstud raudbetoonkattega ning maapinna paksusega.

Šahti kate on vähema paksusega kui varjupaiga võlvi oma. Pealmaa vestibüüli vundament kaitseb ühtlasi ka šahti.

Pealmaa väheldane vestibüül on kaitstud raudbetoon-laega; tema sissekäik on kujundatud künkana või mõne elamuks mittetarvitatava hoonena, sellega moondatakse sissekäiku ja tõsteseadiseid.

Tulles tagasi allmaa-angaari juure tuleb märkida, et lennukid pärast maandumist lenn väljal pukseeritakse kokkupandud tiibadega angaari sissekäigu juure.

Pealmaa-eesruumist toimetatakse lennukid varjupaika platvormil, mis liigub erilise tõsteseadise abil. Platvormi ühtlasema liiklemise saavutamiseks on šahti raudbetoonist seintesse ehitatud erilised rööpad. Šahti allosas on süvendus, millesse platvorm laskub nii, et lennuk peatub ühel tasapinnal angaari põrandaga.

Angaari veeretatakse lennukid inimjõul.

Võrreldes üksikasju joonisel 4 võib oletada, et angaari kõrgus on 7,0—8,5 m, šahti läbimõõt umbes 5 m.

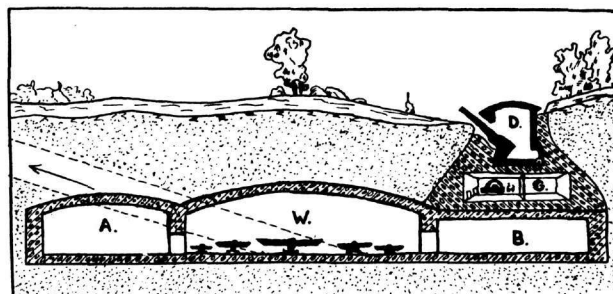
Angaar koosneb neljast ruumist: lüüsi, kahest hoiuruumist ja remonttöökodast.

Inglased väidavad, et allmaa-angaari asukoht ei tarvitse ilmingimata olla ühenduses lenn väljaga. Jatkub sellestki, kui angaari läheduses on õhikutõusmise ja maandumise võimalusi.

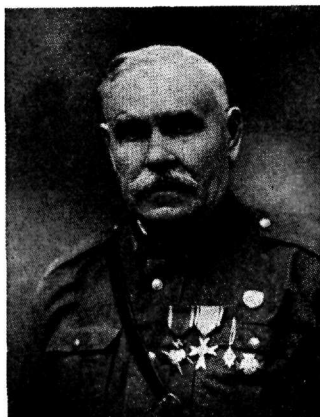
Ka Ameerika Ühendriiges tehakse viimasel ajal suurt kihutustööd allmaa-lennubaaside ehitamise kasuks. Nii teatab üks ameerika lennuasjanduse endisi juhte Hans Adamson ühes „New-York American'is“ ilmunud kirjutuses, et 110-miljonilisest summast, mis hiljuti ameerika valitsuse poolt määrati sõjaväe aerodroomide võrgu väljaehitamiseks, läheb tunduv osa allmaa-lennubaasidele.

Ühendriige õhukaitsekava näeb ette kahe-kolme allmaa-baasi ehitamise igal rannikul.

Adamsoni teateil kavatakse püstitada üks allmaa-lennubaas Alaskasse; pealeselle on ette nähtud allmaa-lennubaaside ehitamine veel mitmetes teistes Vaikse ookeani rannikupunktides, näiteks Sitkas j. m.

JOON 5.

Jaan Luikmil 70-aastane

25. märtsil 1938. a. pühitses Ida malevkonna kaitseleitlane Jaan Luikmil oma 70-ndat hällipäeva. J. Luikmil on Kaitseleitudus „Omakaitsest“ alates ja siit peale on ta võtnud suure innuga osa kõigist Kaitseleitudu õppusist ja manöövrist. J. Luikmili hoolsat ja eeskujulikku tööd Kaitseleitudus on hinnatud Kotkaristi ja Valgeristi annetamisega. Ida malevkond õnnitleb oma lugupeetud veteraani ja soovib talle tervist ja raugematut töötahet edaspidiseks, et ta võiks veel kaua olla malevkonna ridades eeskujuks nooremaile

Pilistvere malevkonna pealik kpt. A. Rose 50-aastane

Kapten A. Rose on eeskujulikemaid pealikuid Sakala Maleva pealikute peres. Juubeli puhul õnnitleb teda Sakala Maleva ja maleva ratsameeste pere. Teenete eest Kaitseleitudus on annetatud kapten A. Rosele Valgerist ja Kotkaristi Kuldrist

Gabriel Linholm 65-aastane

22. märtsil s. a. pühitses Kaitseleitudu veteraan ja Tallinna tuntumaid tööstureid Gabriel Linholm oma 65-a. sünnipäeva.

Karastades oma tervist järjekindla sportimisega sammub juubilar kaasa kodukaitsjate ridades, olles vanemaks pealikuks Põhja malevkonna I pataljonis, kus ta rahvuslikku tööd on hinnatud Kaitseleitudu Kotkaristiga.

Südamlik õnnitelu tublile ja eeskujulikule töömehele ja rahvuselasele

Atlandi ookeani rannikule ehitatavat kaks suurt lennubaasi Bostoni ja Virginia vahelisse rajooni, kolmas aga Mehhiko lahe piiridesse.

Allmaa-lennubaaside projektid on töötatud välja tuntud eriteadlaste poolt. On olemas projekt, mis näeb ette lennukite paigutuse varjupaikades, mis on ehitatud mägimassi. Ideelt see projekt meenutab saksa tunnel-varianti.

Pommitus- ja vesilennukid kavatakse paigutada varjenditesse, mis on eriliselt ehitatud mägedesse, järvede kallastele. Lennukid laskuvad veele, misjärel nad veetakse „mägiangaridesse“, kuhu on loodud ka elukorterid, küttematerjali- ning tagavaraosade laod.

Looduslikud tingimused Ühendriige rannikul soodustavad terve rea sellaste angaaride ehitamist.

Peale sellaste põhjalike varjendite on nähtud ette ajutiste varjendite ehitamine vähematele lennukitele. Sellased varjendid kavatakse mahutada laiade teede alla, mis looklevad Ühendriige rannikuid mööda. Seejuures kasutatakse teid maandumise ja õhkutõusmise otstarbeks.

Adamsoni arvates peab olema allmaa-lennubaasidel tugev õhukaitse, kusjuures õhukaitsekahurid tuleb paigutada soomustatud ehitustesse, mis tulevad püstitada koos teiste allmaa-lennubaasi ehitustega (joon. 5).

Nagu näha joon. 5, koosnevad lennubaasid lennu-

kite varjendist W, mehaanika- ja remonttöökojast A, meeskonna eluruumist B, elektri jaamast, lahingumoonalaost G ja soomustatud varjendist õhukaitse kahuriga D.

Lennubaas on kaitstud sisemise raudbetoon-kattega ja võimsa raudbetoonist võlviga.

Lennukite väljaviimiseks on kallakpinnaga tunnel, mis viib angaarist maapinnale.

Selles visandis paneb imestama angaari harukordne suurus, mis ületab igasuguste maa-aluste erachituste suuruse.

Allmaa-angaarid ja -lennubaasid on euroopa ja ameerika ajakirjanduse päevaküsimuseks. Neid pro-pageeritakse tugevasti.

Evides palju häid külgi on allmaa-angaaridel, otustades toodud jooniste põhjal, ka palju suuri puudusi.

Neist osutuvad tähtsaimaiks:

1. Lennukite toimetamine varjendisse ja nende toomine lennuväljale nõuab määratud ajakulu. Seetõttu lahingulennuvägi võib kaotada sõja korral oma tähtsaima omaduse — liikuvuse, võimaluse kiirelt koon-duda vajalises kohas võimsa löögi andmiseks vastasele.

2. Ehituste suur kallisus. Adamsoni arvustuse jä-rele läheb iga säärase lennubaasi ehitamine maksmaks 5—10 miljonit dollarit, s. o. ümarguselt 20—40 miljonit krooni.

Musta suve muresid

Eestimaa rüütelkonna püüdeid Eestimaad Saksa- maa külge liita ja meie välisdelegatsiooni protest selle peale

Elmistes „Kaitse Kodu!“ numbrites vaadeldud sündmuste reas, mis käsitlevad meie noore riigi saamise ja sündimise ajalugu 20 aasta eest arenenud sündmuste taustal, jõuame nüüd ühe karikatuursema epohi kirjeldamise, nimelt Balti hertsogiriigi asutamise kavatsuse, juure, missuguse mõttega kohalikud Balti saksa ringkonnad Saksa okupatsioonivägede maaletuleku toetusel väga südilt välja tulid. See epohh on karikatuurne just selles mõttes, kuidas tolleaegsed võimumedhed „rahva häält“ tegid ja meie vallavanemaid isegi 1. klassi priipiletitega Riiga sõidutasid, et Riias toimival maakosolekul otsustada Eestimaaläkulöömist Venemaast Saksa keisririigi rüppe kukkumise kasuks. Sellest koosolekust ja Eestimaa vallavanemate tõhusast vastupanust Balti hertsogiriigi loomise püüdeile ilmub „Kaitse Kodu!“ järgmises numbris erikirjutus; täna vaatleme ainult neid sündmusi, mis arenesid selle eelmänguna Tallinnas Eestimaa rüütelkonna maapäeva koosolekul 28. märtsil 1918. a., mille otsuseid Eesti Valitsuse Stokholmis viibiv voliiline delegatsioon juba varem ette nägi ja nende kohta juba 21. märtsil 1918. a. Saksa riigivalitsusele protesti avaldas.

Pärast Eesti riikliku iseseisvuse väljakuulutamist, kui Saksa okupatsiooniväed meie maale tulid ja kui Eesti valitsus pidi Saksa okupatsioonivõimu ees ajutiselt taganema, algas Eestis kohalikes Balti Saksa ringkondades kohe suur juubeldamine ja truualamlike plaanide sepitsemine, kuidas viia Eesti, ühes sellega ka kogu Baltimaa, Saksa valitsuse alla.

„Tägliche Rundschau“ avaldas 13. märtsil 1918. a. Kuramaa rüütelkonna 8. märtsil 1918. a. vastuvõetud otsuse, millega pakutakse juba Saksa keisrile Kuramaa hertsogikrooni. Otsuse põhjenduses öeldakse muuseas:

„Liivi ja Eestimaaga seovad meid (s. o. Balti sakslasi, Les.) mitte ainult senised maa ühise saatuse kurbused ja läbielamused sajandite jooksul, vaid ka ühtlus meie usutunnistuses ja tähtsaimas vaimses varas — ühtlases vaimse kultuuri arengus. Kuid ka kogu Balti mere siduva mõjuga tingitud ja arenenud majanduslik elu laseb oma alasid kõigis kolmes Baltimere maades sedavõrd üksteisega läbi põimida, et nende niitide purustamine ei või sündida ilma tugeva valuta ja tunduva kahjuta. Geograafiliselt ja ajalooliselt kuuluvad Liivi-, Eesti- ja Kuramaa kokku, ja

sellepärast Maapäevale näib olevat äärmiselt soovitatav, et juba võimalikult pea valitsemises ja maa põhiseaduses loodaks ühine kord, kusjuures samal ajal avaldataks soovi Baltimaa täieliseks lahutamiseks Leedust.“

Paar nädalat hiljem, nimelt 28. märtsil 1918. a., astub kokku Eestimaa rüütelkonna maapäev, kes võtab vastu järgmised otsused:

„I. Eestimaa rüütel- ja maakogu maapäev võttis teatavaks härra rüütelkonna esimehe teadaande ja otsustas saata Tema Majesteedile tervitustelegrammi, mille ettekandmine püsti seistes vastu võeti.

II. Maapäev volitas härra rüütelkonna esimeest avaldama tänu saadetud õnnesoovide eest Saksamaa maanõukogu kolleegiumile ja Balti usaldusnõukogule Berliinis.

III. Eestimaa rüütel- ja maakogu maapäev otsustas:

1. Viivitamata ühekordselt kokku kutsuda kõigi Eestimaa elanikkonna rühmade üldkoosolek (Landesversammlung), rahvustele vaatamata, kes võtaks seisukoha Eestimaa rüütel- ja maakogu poolt 13. detsembril möödunud aastal väljakuulutatud rippumatuse kohta, mis kirjaga 28. jaanuarist k. a. teada anti Vene saadikule Stokholmis, ja valiks enda seast Liivimaaga ühise maanõukogu (Landesrat), kes teeb lõppotsuse Eesti- ja Liivimaa riikliku kujundamise kohta.

Maa üldkoosolek (Landesversammlung) peab koosnema järgmisest esindajaist: 16 mõisade, 16 maa kogukondade, 3 rüütelkonna, 5 vaimulike, 10 linna esindajast: Tallinnast 5 (linnapea ja 4 esindajat), Haapsalust 1, Paldiskist 1, Rakverest 1, Narvast 1, Paidest 1 — kokku 50 esindajat.

2. Mõisade esindajad valitakse ringkondade järgi. Maa kogukondade esindajate valimiseks jagatakse iga üksik ringkond neljaks valimisringkonnaks; igas valimisringkonnas valivad kogukonna vanemad endi seast ühe esindaja.

3. Punkt esimeses mainitud maanõukogu (Landesrat) valimised sünnivad Eestimaa maa üldkoosoleku täisistungil ja valitakse nende seast: 4 mõisade esindajat, 4 maa kogukondade esindajat, 1 rüütelkonna esindaja, 2 vaimuliku seisuse esindajat, 3 linnade esindajat, üldiselt 14 esindajat.

4. Maa üldkoosoleku täisistungil valitud mõisade ja rüütelkonna esindajale ühises maanõukogus antakse järgmised juhtnöörid:

Esitada Saksa keisrile järgmine palve:

A. Võtta Liivi- ja Eestimaa kestva sõjaväelise kaitse alla ja lõplikul lahkulöömisel Venemaast toetada neid mõjuvalt.

B. Luua Liivi-, Eesti- ja Kuramaast eelasuvate saartega ning Riia linnast ühine suletud konstitutsionaalne monarhiline riik (m. sõrendus) ühise põhiseaduse ja valitsemisega ning personaaluniooni Saksa riigiga liita ta Preisiga krooniga.

C. Selle ajani, kui sünnib artikkel B-s ettenähtud Balti maa-alade riiklik liitumine, tuleb viivitamata võimaldada luua Venemaaga sõlmitud rahulepingu artikkel 6-s Liivimaa ja Eestimaa kohta ettenähtud maa omakorraldus.

D. Balti maa-aladest moodustatud riik konventsioonide sõlmimise kaudu, eriti sõjaväe-, raha-, liiklemis-, tolli-, posti- ja kaaluasjanduse alal, liita Saksa riigi või Preisi valitsuse külge.

E. Maanõukogu ülesanded loetakse lõpetatuks, niipea kui kolme maa ühine valitsus on ellu kutsutud.

Edasi järgneb veel seitse pävakorrapunkti, kuid need ei ütle enam midagi uut, tähtsaim neist oli III A-st kuni E-ni, mis rääkis oma „kõlavate“ otsustega küllalt selget keelt.

Kümnekond päeva hiljem, 9. aprillil 1918. a., astuski Tallinnas kokku Eestimaa maakoosolek (sellest ja Riia maakoosolekust kuuleme üksikasjalisemalt järgmises „K. K.“ numbris), mil kindral v. Seckendorff pidas olukorda iseloomustava ja huvitava kõne. Ta ütles muuseas:

„Auks ja rõõmuks on mul valitud mõisade, valdade, rüütelkonna, vaimuliku seisuse ja linnade maanõukogu esindajaid tervitada enne istumise avamist.

Väga rõõmustavad usalduseavaldused meie vastu, kes me oma keisri ja valitseja tahtmist mööda teie vabastamiseks siia oleme rutanud, on juba igast maakonnast minu kätte jõudnud ja tänu ja kindla lootuse avaldused tema kõrge edasikestva kaitse peale Saksa Keisri Majesteedile edasi läkitatud. Ma loodan, et see usaldus õiglase ja mõõduka valitsuse läbi, mis, kõiki rahva ringkondi ja kihte inimlikus armastuses ühendas, veelgi kõveneb ja, meie ühiseid huve kaitstes, peasidemeks saab, mis meist kõikidest ütlaselt armastatud maale õnneliku tuleviku kindlustab. — Mina kinnitan teile, kes teie kutsutud maanõukogu esindajad olete:

1. Saksa sõjaväed ei lahku Eestimaalt mitte, nad jäävad siia jäävaks kaitseks ja nende arvu suurendatakse lähematel päevadel veelgi. Ka saate teie pea Tallinna sadamas ja Eestimaa rannal suuremat Saksa laevastikku nägema, mis ranna kaitseks siia tuleb.

2. Inglise siiatuleku jutud, millega teid kui tondiga kohutati, on vist juba iseenesest kadunud, pärast seda, kui inglased läinud nädalail Saksa võimu on tugevasti tunda saanud. Meie ei saa ilmaski sallima, et üks inglane oma jalga Eestimaa pinnale tõstab.

Nende seletuste järele võtke oma istumist alata, kus teil kaks ülesannet täita tuleb:

1. Eestimaa riigi seaduslik seisukoht kindlaks teha, nimelt Eestimaa lahutamine Venemaast välja kuulutada Eestimaa rüütelkonna otsust mööda 30. novembrist 1917.

2. Esindajad valida 12. aprilliks Riia linna, välja kuulutatud Liivi- ja Eestimaa ühendatud nõukogusse.

Hoolimata Eestimaa vallavanemate protestist võeti sel koosolekul vastu järgmine otsus:

„Sellega avaldatakse täieliku riigiseadusega Eestimaa lahtiütlemine Venemaast Vene valitsuse poolt väljakuulutatud rahvaste enesemääramise dekreedid põhjal 3. XI 1917 ja vastavalt 28. I 1918 Vene saadikule Stokholmis Liivi- ja Eestimaa rüütelkonna maakogu esindajate poolt äraantud ärarippumatus seletustele.

Otsused Eestimaa riigi seadusliku seisukoha lõpliku äramääramise kohta teeb riigi kokkutulnud Liivi- ja Eestimaa maanõukogu ühiselt.“

Teated Balti sakslaste aktsioonist liita Baltimaad Saksamaaga olid juba varem Stokholmi jõudnud, kus peatus tol ajal meie välisdelegatsioon, kelle reisivint-sutusist läbi Soome kodusõja kahekordse rinde kirjutasime „Kaitse Kodu!“ eelviimases numbris. Sel puhul seati meie delegatsiooni poolt kokku põhjalik memorandum, mis esitati Saksa valitsusele ja ajakirjandusele kui protest rüütelkonna püüete vastu Baltimaad Saksamaaga ühendada. Selle protesti tõlge (originaal saksa keeles) on järgmine:

„Usaldusväärsete ajalehesõnumite kohaselt pidavat rüütelkonna maapäevad Eesti- ja Liivimaal 22. ja 26. märtsil 1918. a. Riias ja Tallinnas kokku astuma „tähtsateks nõupidamisteks ja otsuste tegemiseks“. Teiste ajalehesõnumite järgi pidavat Liivi- ja Eestimaa aadel, ühinedes Kuramaa aadli esinduse sellekohase otsusega, nendel maapäevadel otsustama pöörduda Saksa riigi poole palvega ühendada Liivi- ja Eestimaa Kuramaaga uniooni loomiseks Preisimaaga. Liivi- ja Eestimaa rüütelkonna väljaastumine võib jätta mulje, nagu oleks kohalik aadel kutsutud ja õigustatud võtma sõna maa ja rahva nimel. Sellane suhtumine asjale oleks aga täiesti põhjendamatu ja viiks koguni valejäreldestele. Seepärast lubame endile Eesti ja eesti rahva huvide kaitseks avaldada kõige kindlamat protesti Eesti- ja Liivimaa aadli sammude vastu Saksa riigi ees ning üle anda alljärgnevat seletust alandliku palvega see lahkelt teadmiseks võtta.

Eesti- ja Liivimaa aadel põhjendab oma pretensioone Balti rüütelkondade ja linnade kapitulatsiooni kokkuleppepunktidele tsaar Peeter I-ga aastast 1710 ning Uusikaupungi rahu tingimustele aastast 1721, sest nimetatud aktide põhjal olevat Balti aadlile kindlustatud igaveseks ajaks õigus maa valitsemiseks ja üldiseks esindamiseks. Kuid see suhtumine asjale on rohkem kui ühekülgne. Esiteks ei saa neid kapitulatsioonide võtta vormilise lepinguna ühelt poolt tsaar Peeter I-se ja teiselt poolt rüütelkondade vahel, vaid nad tähendavad ainult tsaari lubadust rüütelkondadele ja maakondlikele esindusile ning Eesti- ja Liivimaa linnadele respektierida tulevikus maal maksvat õiguslikku korda, niipalju kui see on kooskõlas riigi üldise heakäiguga. Sellekohaselt püüdsid Balti rüütelkonnad igal valitsuse vahetusel Venemaal saada uuel tsaarilt nende päralt olevate õiguste kinnitamist. Niisugune

õiguste kinnitamine on ära jäänud keiser Aleksander II-st saadik. Teiselt poolt aga määrati kindlaks juba keisrinna Eliisabeti ajal ainuüksi Vene riigivõimu poolt maapäeva korraldus, missugust siis hiljem iga tsaari ajal põhjalikult muudeti, ilma et rüütelkonnad selle vastu oleksid avaldanud vähimatki protesti. Kõigi nende Vene riigivõimu aktide põhjal avaldati keiser Nikolai I ajal uus maapäeva korraldus, millele sellest ajast peale vaadati kui ainsale õiguseallikale ja mis Balti rüütelkondade poolt leidis vastuvaidlematut kohaldamist. Sellega likvideeriti täielikult õiguseallikaina, nii tegelikult kui ka vormiliselt, 1710. a. kapitulatsioonid ja 1721. a. Uusikaupungi rahu tingimused.

Viimaste tsaaride ajal, Aleksander II-st peale, võeti Balti rüütelkondadelt ära Vene seaduseandlike aktide kaudu ning seadusepärase kõrgema valitsusvõimu poolt peaaegu kõik poliitilised õigused, nii et Aleksander II-st peale rüütelkonnad ja maakondlikud esindused Eesti- ja Liivimaal maksid veel vaid iseseisvate aadli-korporatsioonidena, kellele kuulusid maal ainult väga kitsendatud Vene zemstvo funktsioonid.

Maakondliku esinduse funktsioonide jätmine rüütelkonnale kui seisuslikule aadli-korporatsioonile ei võinud maal kedagi rahuldada, sest et rüütelkonna maapäev esindas vaid rüütelimõisade omanikke ning immatrikuleeritud aadli juure kuuluvaid isikuid. Nii linnad kui ka talupoegkond ei omanud nendes maapäevades mingisugust esindust. Sellase olukorra ebastabiilsus oli niivõrd silmanähtav, et isegi aadel tarviliseks pidas maakondliku esinduse reformi teostamist. Üheksateistkümnenda sajandi seitsmekümendaist aastast alates oli rüütelkonna maapäevadel korduvalt nõupidamisi maakondliku esinduse reformi kohta. Väljatöötatud reformi kavades olid ette nähtud linnade ja talupoegade esindused. Ümberkorralduste teostamine nurjus aga Venemaa reaktioonäärsete panslavistlike valitsusringide vastupanu tõttu, kes ei tahtnud lubada Balti provintssides ei mingisugust erilist maakondliku esinduse organisatsiooni, vaid tahtsid pigem peale sundida üldist Vene zemstvot.

Viimaste aastakümnete jooksul kõikide Eesti rahvakõhtide poolt püüeldud kohalike omavalitsuste reform teostus Vene Ajutise Valitsuse Eriseadusega 12. aprillist 1917. a., mis andis ühendatud Eestile kaugeleulatuvat autonoomia ühes üldise Ajutise Maapäeva või Maanõukogu kõrgema esindusena.

Selle seadusega ühendati Eestiks senine Eestimaa kubermang ning eesti Põhja-Liivimaa ühes Saaremaaga ja teiste saartega, kindla piiriõonega vastu läti Lõuna-Liivimaa. Eesti üldiseks piiriks vastu Lõuna-Liivimaa oli seaduses ning selle elluviimise määrustes 5. juulist 1917. a. ette nähtud etnograafiline eesti-läti piir, mis üldiselt kokku langeb ühelt poolt Pärnu, Viljandi, Tartu ja Võru maakondade piiridega ning teiselt poolt läti Volmari maakonna piiriga ja Valga linnaga. Segakeelsetes piirialades pidid kohalikud elanikud rahvahääletuse teel otsustama vastava maa-ala kuuluvuse Eesti või Lõuna-Liivimaa juure. Piiri täpsemaõks kindlaksmääramiseks nähti seaduse poolt ette segapiirikorraldamiskomisjon, missugusesse pidi kuuluma võrdse arvul esindajaid Eesti Maapäevast ning Lõuna-Liivimaa Maanõukogust ning mille esistujaks pidi olema üks Riia ringkonna kohtu lüüge üldise kohtunike nõukogu valikul. Komisjon alustas oma tegevust varsti pärast Eesti Maapäeva kokkuastumist. Kõigis piiriäärseis maakohtades avaldas kohalik

elanikkond üldisel hääletusel oma soovi kas kuuluda Eestimaa või Lõuna-Liivimaa külge, välja arvatud Valga linn, kus sellekohane rahvahääletus pidi teostuma alles pärast rahulepingu sõlmimist.

Sellega ulatub siis ühendatud Eesti üle kogu eesti maa-ala, välja arvatud naabruses asetseva Pihkva kubermangu eesti osa ning eesti kolooniad Ingerimaa maakondades, kusjuures endastmõistetavalt kuulub Eesti juure ka Narva linn ühes Naroova pahemal kaldal asetsevate linnaosadega.

12. aprilli 1917. a. seaduse põhjal kuulub Eesti Ajutisele Maapäevale kui kõrgeimale esindusele Eestis nii üldine valitsus kui ka kohalikud omavalitsused linnas ja maal. Samuti kuulub Maapäevale kohalik seaduseandlus. Seaduse kohaselt pidi Ajutine Maapäev välja töötama Eesti tulevase poliitilise põhiseaduse kava ning esitama selle kinnitamiseks tema poolt ettevalmistatavale Eesti Rahvaesindusele ehk Asutavale Kogule. Maapäev valitakse üldisel, ühtlasel, otsesel ja salajasel hääletusel proportsionaalse valimissüsteemi alusel. Valimisõiguse omavad kõik mõlemast soost isikud pärast 20. eluaasta täissaamist, kui neilt pole kohtu poolt ära võetud kodaniku õigusi. Et kiirustada Maapäeva kokkuastumist, lühendati Eesti Ajutise Valitsuse komisari poolt avaldatud valimiskorra hääletusprotsessi selles mõttes, et valdades valiti üldisel, ühtlasel, otsesel ja salajasel hääletusel proportsionaalse valimissüsteemi alusel valijamehed, kes kokku astusid maakonnalinnas ühiseks valimiskoosolekuks ning seal salajasel hääletusel proportsionaalse valimissüsteemi põhimõtteid silmas pidades valisid Eesti kodanike seast tarvilise arvu Maapäeva liikmeid. Linnade esindajad valiti demokraatlikult valitud linnavolikogudest salajasel hääletusel proportsionaalse valimissüsteemi alusel. Proportsionaalne valimissüsteem oli ette nähtud seaduses selleks, et kindlustada vähemusrahvustele Eesti Maapäevas vastavat esindust. Tegelikult valiti ka Eesti Ajutise Maapäeva saksa ja rootsi esindajad. Eesti Ajutine Maapäev astus kokku 14. juulil 1917. a. Tallinnas ning valis Ajutise Valitsuse, kellele kuulus kogu valitsemine ning kellele allusid kohalikud omavalitsused Eestis. 12. aprilli seaduse ja selle elluviimise määruse kohaselt võeti rüütelkonna maapäevadelt Eesti- ja Liivimaa üle kõik kohaliku omavalitsuse ülesanded, mis kuulusid seni nendele. Sellega likvideeris Eestimaa rüütelkond, mingit vastupanu avaldamata, oma omavalitsuslikud organid ning andis kõik tema käes olevad maakapitalid ning liikumata varandused üle Eesti Maapäevale ning selle organidele. Samuti andis Liivimaa rüütelkond üle omavalitsuslikud funktsioonid Eesti Maapäeva organidele ja alustas vormiliselt ka tema valduses olevate maavaranduste üleandmist Eesti Maapäevale, mis otstarbeks ta valis seaduse poolt ettenähtud likvideerimiskomisjoni oma esindajad, kuhu kuulus samal arvul ka Eesti Maapäeva esindajaid.

Ülaltoodust on selgesti näha, et Eesti- ja Liivimaa rüütelkondadele ei saa käesoleval silmapilgul milgi kombel vaadata kui kohaliku omavalitsuse organidele ja ka mitte kui üldisele maa esindusele — nad võivad edasi kesta ainult veel seisuslike aadlikorporatsioonidena.

Balti aadel võiks ehk püüda kaheldavaks teha 12. aprilli 1917. a. seadust kui õiguslikku alust Eestimaa poliitilise põhiseaduse muutmiseks ning Eesti- ja Liivimaa rüütelkondade kõrvaldamiseks maakondliku esinduse organina, kuna see seaduseandlik akt on välja antud ühe revolutsioonilise riigivalitsuse poolt Venemaal. Niisugune katse osutuks aga täitsa

valeks. Esiteks on Liivi- ja Eestimaa rüütelkonnad otseste aktide kaudu avameelselt tunnistanud 12. aprilli 1917. a. seaduse seadusepärasust ja maksvust, sest nad pole mitte üksi vastu vaidlemata täitnud tähendatud seaduse nõudeid ja määrusi, vaid nad on otseselt oma ametlike esindajate kaudu osa võtnud selle seaduse elluviimise määruse väljatöötamisest. Teisest küljest on 12. aprilli 1917. a. seaduse juures täieliselt täidetud legaalse seaduseandliku riigivõimu kontinuiteedi nõue, sest tsaar Nikolai II andis oma valitsemisõigused Vene riigis üle oma järeltulijale, suurvürst Mihail Aleksandrovitšile, kes need omakorda üle andis Riigiduumale tulevase Vene Asutava Kogu heaks. Riigiduuma erilise komitee kaudu tulid valitsemisõigused üle Vene Ajutisele Valitsusele, missugusele samal teel üle anti ka seaduseandlikud funktsioonid. Sellega oli Vene Ajutine Valitsus ka seadusepärasuse vaatevinklist vaadatuna täitsa õigustatud üle võtma Liivi- ja Eestimaa rüütelkondadelt nende seniseid maakondliku esinduse funktsioone ning looma ühendatud Eesti ühes Eesti Maapäevaga selle kõrgeima esindusena.

Eesti Ajutine Maapäev kuulutas 28. novembril 1917. a. Eesti riiklikult iseseisvaks ja rippumatuks, kuulutades end ainsaks riigivõimu kandjaks Eestis. Samal ajal andis Maapäev oma istungite vaheaegadeks oma võimu üle erilisele kolleegiumile, millesse kuulusid peale Maapäeva juhatus ja vanematekogu veel senise Maapäeva liikmed. See kolleegium kinnitas käesoleva aasta algul veel kord pidulikult Eesti iseseisvuse kuulutamist, ja seda riigi kõigi poliitiliste parteide nõusolekul, välja arvatud enamlased. Käesoleva aasta veebruaril teisel poolel kujundas eespoolnimetatud üldkolleegium Ajutise Maapäeva asetäitjana kümnest liikmest koosneva Eesti Valitsuse, eesotsas senise Maavalitsuse esimehega, mis murdes eesti rahvuslike sõjavägede kaasabil riigis valitseva enamlaste hirmuvalitsuse, seadis Eestis jalule, ühenduses senise Maavalitsuse organidega, riikliku korra ning kindlustas Eesti elanikele isikliku julgeoleku ja kaitse nende elule ja varandusele.

Ülaltoodust nähtub küllaldaselt selgesti, et Eesti- ja Liivimaa rüütelkond ei saa käesoleval silmapilgul mingil kombel tulla arvesse korra- ja seadusepärase Eesti esindusena, — neile võib ainult vaadata kui kohaliku aadli korporatsioonidele. Seepärast võivad nad sõna võtta vaid Saksa aadli nimel Eestis, mis teeb välja mitte üle 0,5% Eesti elanikkonnast. Ja isegi juhul, kui Liivi- ja Eestimaa aadel tunneb end kutsutud olevat kogu saksa elemendi esindajaks Eestis, juure arvatud saksa kodanlased, võib ta toetuda ikka ainult 5%-le elanike üldarvust, sest eestlased, kes moodustavad üle 90% Eesti rahvast, samuti ka teised rahvuslikud üksused, nagu venelased, rootslased jne., kes kokku annavad umbes 5% elanike üldarvust, ei näe saksa aadlis oma esindajaid.

Teiselt poolt ei ole eespooltoodu põhjal mingit kahtlust, et praegusel silmapilgul tuleb Eesti Ajutist Maapäeva ühes tema ülesandel loodud Eesti Valitsusega võtta ühendatud Eesti ainsa korra- ja seadusepärase esindusena, misspärast meie, Eesti Valitsuse volitatud esindajad, Saksa riigivalitsuse ees avaldame kategoorilist protesti Eesti- ja Liivimaa rüütelkondade katse vastu Eestimaa õigustatud esindajaina Saksa riigivalitsuse ja Preisimaa krooni ees samme astuda Eesti, Lõuna-Liivimaa ja Kuramaa ühendamiseks üheks uniooniks Preisimaaga.

Eesti poliitilise põhiseaduse ja riikliku seisukoha üle

võivad otsustada vaid eesti rahva ja maa vähemusrahvad oma seadusepärase esinduse kaudu, missugusteks käesoleval silmapilgul tuleb pidada vaid Eesti Ajutist Maapäeva ja Eesti Valitsust.

Saksa riigikantsleri piduliku seletuse kohaselt Riigipäeval 25. veebruaril ja 18. märtsil s. a. olevat Saksa sõjaväelised operatsioonid Eestis vaid inimlikkuse nimel ettevõetud abinõud ning nad ei omavat mingit muud iseloomu. Saksamaa ei mõtlevat sellele, et Eestis paika pidama jääda, — ta sooviks olla seal pärast sõda kujuneva riikliku korraga heas sõbralikus ja naaberlikus vahekorras. Eesti pidavat olema Saksa politseivõimu järelevalve all vaid seni, kuni seal on kindlustatud riiklik kord.

Nende autoriteetsete pidulike seletuste põhjal usuvad allakirjutajad kindlasti, et nad tohivad loota, et Saksa sõjaväeline juhatus ja Saksa riigivalitsus kõik teevad, mis vaja, et Saksa politseivõimud Eestis tarvilise vabaduse annavad Eesti korra- ja seadusepärasele valitsusele ja selle seaduseandlikele organidele riiklike ülesannete täitmisel linnas ja maal."

* Märjukirjale on Stokholmis 21. märtsil 1918. a. Eesti valitsuse nimel selle täisvoliliste esindajatena alla kirjutanud M. Martna, K. Menning, A. Piip, K. Pusta ja J. Tõnisson.

Kas selle selge, otsekohe, õiglase ja kõigile arusaadava seletuse mõjul või juba Bresti rahulepingus maksmapääsnu tingimusil — rahu ilma maade äravõtmiseta — lõigati Eestimaa küll Venemaa küljest lahti, kuid ka Saksamaa külge liitmine jäi ainult kohaliku pooleprotsendilise aadli kättesaamatuks unistuseks. Saksa politseivõimud jäid meie maale küll kogu mustaks suveks, kuid maa pärisperemehe õigusi see ei vähendanud, vaid lükkas ainult nende jõusseastumist pisut edasi.

Les.

Res.-kapten KARL ALAMÄE (end. Alberg) 50-aastane

K. Alamäe sündis 24. märtsil 1888. a. Pärnumaal. Lõpetas õpetajate seminari 1908. a. Sõjaväelise hariduse sai Vilno sõjakoolis 1916. a. alul. Maailmasõjas võttis osa võitlustest Saksa ja Austria-Ungari vastu. Eesti rahvaväes teenis 2-es jalaväepolgus. Vabadussõja alul (29. nov. 1918) astus soomusrongile nr. 1 („Kapten Irv“), kus võttis osa isamaa vabastamisest ning kaitsmisest sõja lõpuni, täites kuulip. k-do ülema ja dess.-pataljoni ülema (sõja lõpul) kohuseid. Omab I liigi III järgu Vabadusristi ja muid aumärke. Praegu algkooli juhataja ja Kaitseliidu ning seltskonnategelane Vee vallas Pärnumaal.

Vanad kaasvõitlejad ning sõbrad soovivad talle tähtpäeva puhul pikka iga ja palju õnne.

Hanno Kulmen'i jutustus meie vabadusvõitluse päevilt

Raske, elutu vaikus valitses pimedusse mattunud ümbrust. Ei kuuldunud koera haugatust. Ei kostnud inimeste hääli. Ei rappunud raagus metsad loodetuales. Oli üks neid hilissügise kottpimedaid öid, mil näis, nagu oleks kogu loodus tardunud liikumatus hirmus mingi nähtamatu ootamatuse ees.

Kuuskede okkiline tünnik ei kohisenud. Piigiotsadena üles sihitud tipud jäid nähtamatuks. Lehtpuude raagus oksad ei eraldunud taeva tuhmusest. Ja üksikute talumajade ähmased piirjooned sulasid ühte ümbritseva pimedada tühjusega. Ühegi elava olendi häälitsemine ei seganud tardunud vaikust. Ent siiski tundus, nagu oleks maa hääletult ärganud teda katva pori ja liigvee koorma all.

Talutuba aga elas oma elu. Laual põles lamp. Kuid detsembri alguse ööpimedusse ei pääsnud ainustki valgusekiirt. Sest raskelt alla rippuvad voodivaibad katsid aknaid piinliku hoolega.

Käed rüpes, kumarasse vajunult, pilk tardunult põrandale juhitud — istus vana perenaine ahju kõrval toolil. Kaks noort neidu olid asetunud laua ääre. Noorem — linahõbedate juustega tütarlaps — luges. Aga nähtavasti viibisid lugeja mõtted eemal, sest käsi sirvis rahutult raamatulehti ja pilk libises ruttava hajameelsusega üle trükitud ridade. Vanem neidudest, tüsedam, tõmmuverelisem, küpsemaealisem — tegeles mingi näputööga.

„Ema! Sina mine ometi magama. Oled ju ometi mitu ööd valvanud, ilma et silma oleksid kinni saanud,“ pöördus heledajuukseline ahju ääres istuva ema poole.

„Ei, lapsuke!“ vastas see. „Ei tule und, kui süda valutab. Kell käib juba kolme peale, aga isa ei tule ega tule. Ma ei saa kuidagi lahti mõttest, et need elajad on ta ära tapnud. Kas ei olnud teisepere Aaduga samasugune lugu, kui „punased“ ta püssidega ähvardades küüti sundisid. Oodati teda koju päev, oodati kaks, aga peremeest ei tulnud, ja pärast selguski, et mees oli maha lastud ja hobune riisutud. Kui ma selle peale mõtlen, siis süda hakkab kohe valutama.“

„Ema, ära vaeva ennast ilmaaegu niisuguste mõtetega. Mul on niisugune tunne, et isa tuleb tagasi. Sa ju tead, et ma alati öieti ette aiman. Mine magama. Sa tapad ennast niiviisi ära, kui sugugi ei maga. Meie Mariega magasime öhtust ööd ja valvame nii-kui-nii isa tulekut.“

Noorema tütre hääles helises sellane veendumus, et kääriv hirm ema hinges leevendus. Tundes teravat tarvet rahu ja unustust toova puhkuse järele, ta tõusis toolilt ja taarus väsinud sammul teise tuppa.

Vaikus valitses toas. Kuuldus vaid seinakella naksuvat tiksumist. Mingi raskemeelsuse vari hõljus ringi. Toanurgad peitusid hämarusse. Tontlikud varjud tantsisid seinal. Lambi kahvatu valgusekuma suutis vaeva võidelda pimeduse varjudega. Ent laua ääres istuvate tüdrukute kumerasse vajunud kujud lõikusid sellest kaamest valguse kahvatusest kummalises selguses.

Minutid kulusid. Minutitest kasvasid tunnid. Kellaosuti mõõtis minuteid, mõõtis mööduvat aega. Tardunud järjekindluses raius pendel oma naksuvat, edasitagasi teed. Oli tunne, nagu taoks kellegi nägematu käsi raudse järjekindlusega maja piiravat pimeduse müüri. Löögid jätkusid. Kild langes killu järele. Kuid müür ei varisenud. Väljas varitses endiselt vaikiv pimedus. Toas — kahvatu valgus ja seinakella naksuvat tiksumine.

Vanem öde ei suutnud enam valvata. Unest rasked laud vajusid kinni. Pea vajus lauale toetunud kätele. Kuuldus unne suikuvat sügavat hingamist.

Laua ääres istuv heledajuukseline neid aga ei tundnud väsimust. Pea oli kummaliselt selge ja kirgas. Vaikivana ja enesesse sulgenuna ta oli püüdnud süveneda lugemisse. Ent ka sellest ei tulnud midagi välja. Trükitud tähed tantsisid ta silme ees. Raamatu katkendlikud mõttekillud segunesid isikliku mõtiskeluga. Isikliku mõtiskelu rahutu ärevus aga andis peatselt maad ahistavaile mineviku mälestusile.

Otseski üle nurme kihutavad pilvede varjud — lendasid temast mööda need aastate taha kadunud mälestused. Aga imelikul kombel nad kõik olid seotud sõjaga. Ta nägi end ara koolitüdrukuna ema kõrval raudteejaamas, kui käratsev rahvahulk saatis hõiskavalt sõjamehi maailmasõtta. Sõda pidi siis lõppema mõne kuuga. Kuis olid need lootused petnud! — Sõda venis aastatesse ja vanem vend kaduski Karpaatide lumelagendikele. Nii klaasselgelt meenus talle ema lootusetu ahastus, kui saabus koju teade venna surmast.

Järjekordsed sunnivõtmised laastasid talu. Vili, paremad hobused ja kariloomad kadusid „vene kroonu“ täitmata kurku. Üle jõu käivas talutöös võitlesid nad tund tunni kõrval oma alaealise öe ja vennaga isa

kõrval põllul. Ent töid ei jäetud laokile. Talu hoiti korras. Siis tuli revolutsioon. Sõjamehed pöördusid koju. Kuid vanem vend ei tulnud enam tagasi.

Lõpmatute killavooridena voorisid mööda taganavate vene sõjavägede voores veebruarisulas. Vastikud, eemaletõukavad olid need habetunud, räpased soldatid oma tooruses ja jõuetus pelgurihirmus.

Tulid raudkiivrimehed. Järgnesid uued sunnivõtmised, ähvardused, trahvid. Nüüd on sakslased läinud ja „punased“ sees. Rämpaste, habetunud soldatite rõv-salgad laastavad jälle maad.

Kuis oli see minevik unenäoliselt (kirju!... Kas ta oli selles minevikus õnnelik olnud?! Väevalt küll. Kogu ta minevik oli olnud üks ainus suur tööpäev. Õnne — suurt, unustamatut kaunist õnne — ta oli aga asjatult oodanud. Ometi igatses ta midagi suurt, midagi enneolematut, midagi niisugust, mis valgustaks kogu ta järgnevat elu.

Ta vaatas kella. Kell käis viie peale. Ta tundis jälle mingit ebamäärast rahutust. Mis saab siis, kui isale peaks midagi halba juhtuma?! Imelik, alles mõne tunni eest ta oli kaljukindel isa tagasitulekus. Nüüd aga kasvas rahutus isa saatuse pärast vastupanematu jõuga. Kas ei olnud selle põhjuseks need võikad mälestused sõjast?! Või oli see siiski mingi loomusunniline eelaimus?...

Kääriv rahutus ta hinges kasvas. Ta ei suutnud enam paigal püsida. Toa seinad tundusid äkki suruvalt kitsana. Tundis võitmatut tarvidust väljaminekuks. Ta raputas magavat õde õlast. „Kuule, Marie, kui ema üles tõuseb, siis ütle talle, et ma läksin otsima isa.“

Vanem õde hõõrus arusaamatuses silmi. Siis taipas ta õe sõnade mõistet ja hüüdis kokkudes: „Linda, kas sa hull oled? Praegu on alles pime öö, kui kergesti sa võid sattuda punaste või läheduses hulkuvate riisuvate saksa soldatite kätte.“

Ent õe kokkunud hüüatus ei suutnud nooremat õde tema otsuses kõigutada. Rahulikult vastas ta: „Ära ilmaaegu karda. Ma tunnen, et minuga midagi halba ei juhtu. Kuid ma ei saa enam tuppa jääda. Tunnen kohe, et isa otsima minek nagu oleks kogu mu eluküsimus.“ Seda öeldes ta väljus toast, olles ema suur-räti enesele ümber võtnud.

Väljas mähkis teda enesesse varahommikune jahe-dus. Taevas oli selgunud. Tähesilmad kiirgasid. Kergesti külmanud maa kobises jalge all. Purunev jää-kirmetis klirises sammude raskuses. Kuid sügavamad porilombid tänava keskel võtsid veel jala sisse. Õhu puhtas, karges külmuses tundus nagu ligineva talve tarretavat hingust.

Ta ei tunnud hirmu. Kuid see varitsev vaikus mõjus kuidagi erutavalt. Oli tunne nagu varitseks selles tuuletus elutuses mingi õudne ootamatus. Läheduses asetsevate talumajade tuhmid piirjooned tõendasid talle inimeste lähedalolu. Eemal kõrgendikul mustav sakiline metsamüür kõneles talle igavese loo-

duse varjavast, lohutust toovast sülest. Kuid nii üksikuna, kõigist hüljatuna tundis ta end ses elutus vaikuses.

Püüdes vältida külaveerul asetsevat punaste valve-posti ta pööris küntud põllule. Otsesihis üle põldude minnes ta tahtis raudteele välja jõuda ja sealt suurele maanteele keerata. Ta lootis isa tabada paarkümmend kilomeetrit eemal asetsevas mõisas. Sinna lootis ta jõuda aga alles valgeks.

Kõndimine küntud põllu konarustel oli ebamugav. Ta komistas. Kukkus. Tõusis uuesti ja ruttas jooksusammul. Mõtted keerlesid. Otsekui põgenema hirmutatud linnud ruttasid mõtted. Kuid ta ei pöörmud tagasi.

Kas ei olnud see pimedas ette võetud isa-otsimise-rännak siiski suur rumalus?... Kui need metsalised isa surmata tahavad, mis aitavad siis tema palved? Kas ei olnud tema algatus mõtlematu, peaga tormamine vastu kivimüüri?

Talle meenus naabripere-mehe saatust, kes küüdimehena punaste poolt tapeti. Nad olid ta leidnud metsast, minnes isaga esimese külmaga heinu tooma. Purustatud kuklaga laip lamas kumaras, otseti põlvili vajunult. Näis nagu palvetaks ta surmaahastuses kõigevägevama ees. Jumal! Mis saab ometi siis, kui isa sama saatust tabab! Ta ei julgenud edasi mõelda.

Teadmine, et kõik saksa sõjaväe osad polnud veel maalt lahkunud, vaid muist oma soomusrongi toetusel raudtee läheduses rõõvretki korraldasid, suurendas ta ärevust. Magamatusest palavikuline kujutlus maalits uusi õudusepilte. Kui kergesti ta võib pimedas sattuda punaste või saksa soldatite kätte. Ja mis saab siis?! Kas ei või teda tabada saatust, mis on kohutavam kui painajalikem surm... Ilged, rüvetavad nägemused tantsisid ta pingulikistud kujutluses. Hirm haaras teda. Oli tunne nagu oleks koolja jääkülm käsi puudutanud ta südant. Várahtudes kogu kehast ta seisatus. Jalad ei tahtnud teda enam kanda.

Siis sirgus aga uinuv eneseusaldus uuesti. Ei, ta läheb siiski edasi. Kodust väljudes oli tal ometi aimus, et kõik läheb hästi. Ja ta oli harjunud oma eelaimuse järele käima, sest see polnud teda kunagi petnud.

Eemal mustas ähmaselt raudtee tamm. Ta oli jõudnud raudteeveersele heinamaale. Noorte kaskede tüved valendasid tuhmilt. Raagus oksad joonistusid pehmelt hallist hämarusest. Piigiotsade ähvardava teravusega sirgusid üksikute kuuskede kolonnid kahvatuvaile tähtedele vastu.

Äkki segas vaikust mingi ettevaatlik kopsimine. Kostis jutukõminat, sumbutatud naeru. Seni kiirel sammul tõtanud neid seisatas. Palav hoog jooksis üle kogu keha. Ettevaatlikult tõmbus ta lähedal kasvava kuuse varju.

Raudteetammil askeldasid kumaras tumedad inim-kogud. Imelik, kuis nad polnud tema liginemist märkanud. Et siin pole tegemist harilike punaväelastega, see torkas talle otsekohe silma. Sest punaväelaste hallid kogud poleks nii teravalt eraldunud ümbruse hallist hämarusest. Raudteetammil askeldavate meeste riie-

tus oli aga nähtavasti must. Vist punamadruused, mõtles ta ja südame all muutus imeliselt külmaks. Ta oli nende meeste hirmutegudest palju kuulnud.

Jutukõminast ulatusid temani vaid mõned katkendlikud venekeelsed laused. Salapärane kopsimine jatkus. Sekka kuuldus nagu krivikeeramise naginat.

Jumal, nad lõhuvad ju raudteed! libises mõte peas. Ta oli mõndki kuulnud meie soomusrongi meeste kangelaslikust võitlusest. Külmas vaadati ju nendele meestele kui viimsele pääsmise lootusele enamluse pealesuruva ikke alt.

Kui neil seal ülal aga õnnestub raudteed lõhkuda nii, et pealetungiva soomusrongi mehed lõhutud teeposa ei märkagi, mis juhtub siis? Ta heitis pilgu kõrgele raudteetammile. Külma värin läbistas teda pealaest jalataldadeni. Ta ei suutnud oma mõtet lõpuni mõelda, kuidagi tuhmiks ning uduseks muutus silmade ees.

Ei! See ei tohi niiviisi juhtuda. Eesti soomusrong ei tohi hukkuda aimamatus hädaohus. Kas eesti rahval pole õigust oma tulevikule?... Kas siis eesti rahvas ei tohi elada oma elu, omal maal?! On ju tema ise seotud oma rahvaga ühise keele kaudu, ühiste tulevikuhvide kaudu, ühiste minevikumälestuste kaudu... Kas pole siis tema otsekohene kohus teha kõik ähvardava hädaohu vältimiseks?! — Need mõtted keerlesid ta peas pööritava kiirusega.

Siis aga kerkis mõte isast ja teda ähvardavast hädaohust. Kas pole oma enda isa saatust siiski tähtsam kui kõik muu?! Kuid on üldse kahtlane, kas tema suudab isa päästmiseks midagi teha. Arvatavasti suudab vana elutark isa end ise kõige paremini aidata. Ja võib-olla on igasugune isa otsimiskatse juba hilinenud. Siin aga suudab ta kaasa aidata ähvardava hädaohu vältimiseks.

Ta oli oma võitluse lõpuni võidelnud. Kindel otsus vastu rutata meie soomusrongile Jõhvi suunas tegi südame kergeks. Ettevaatlikult pöördus ta ümber, et laias kaares üle soo minnes jõuda raudteeliinile. Seal prakatas ta jalge all kuiv oks. Kuuldus vihast vandumist. Käratav „stoi!“ — löikas talle kõrvu. Teda oli nähtud.

Nüüd jooksis ta kõigest jõust. Ta jooksis läheduses paistva männituka suunas. Seljataga raksatasid püssid. Midagi vilistas kõrva ääres. Oli tunne, nagu hüppaks süda rinnust välja. Rinde all muutus imeliselt tühjaks. Jalad lõtvusid. Kuid ta pigistas hambad kokku ja jooksis edasi. Juba ümbritsesid teda soostu-

nud maa-ala kidurad männid. Jalad vajusid läbi vee-loikude õhukese jääkaane. Jäine külmatunne tõusis põlvedeni. Kuid ta ei peatunud. Nüüd jooksis ta mööda krabisevat samblakihti. Süda haamerdas rinnus. Ta ei suutnud enam. Laskudes kõhuli samblale ta kuulatas nagu tagaetav metsloom. Seljatagant kostev jooksumadin oli vaikinud. Nähtavasti kaotasid tagaajajad ta jäljed või tüdinesid jooksmisest.

Ta tõusis uuesti, et kavatsetud teekonda jätkata. Jalad olid lõdvad. Kuid nüüd teadis ta, et see tuli vaid endisest, teravast hirmutundest.

Ta ruttas üle soo, et paar kilomeetrit eemale raudtee käänu kohale välja jõuda. Ilm oli valgemaks muutunud. Puude kontuurid eraldusid teravamalt. Männiladvast lendu tõusev hall vares peksis raskelt tiibu. Soo muutus jälle vesiseks. Jää ei kannud. Ta hüppas mättalt mättale. Vee kümblyuses tarretunud jalad muutusid soojaks. Jäi püsima vaid libe märja tunne.

Idataevas lõi roosatama. Algava hommiku koit roosatas pilveservi. Kaugelt raudtee kohalt kerkis hall suitsusammas. Jumal! Soomusrong tuleb! lendas mõte, ja ta jooksis jälle kõigest jõust. Kurk kuivas. Süda peksis kui raudhaamriga. Suitsusammas ligines.

Nüüd jooksis ta viimse jõuga. Kurk hõõgus kuumusest. Küljes torkis valusalt. Raske väsimus needis jalgu. Siis jõudis ta raudteele. Hullumeelsena haaras ta rätiku peast ja vehkis. Rong ligines. Suitsusammas kerkis rongi keskelt. Ta vehkis nõrkenuna oma rätikuga. Siis seisatus rong. Teda oli nähtud. Käratsev sõdurite jõuk piiras teda. Pikakasvuline, raudselt rahuliku näoga ohvitser — rongiülem — kõnetas teda.

*

Idataevas punetas. Pilvede servad hõõgusid vere-tavas punases. Verevärvilised, pikkamisi heledaks muutuvad laigud mügarpilvedel ulatusid poole taevani. Näis, nagu oleks nägematu kunstniku verisest rahutusest kantud käsi paisanud verevärve järskudes, hoolimatuis pintslitõmmetes. Siis kahvatusid värvid. Muutusid kuidagi läbipaistvalt heledaks. Päike tõusis. Tõusva päikese tulekeeled mänglesid okaspuumetsa kroonides. Õhk oli kummaliselt karge ja läbipaistev.

Heledajuukseline neid kõndis üle vesise soo. Samm oli raske ja väsinud. Ent süda — imeliselt kerge. Täidetud kohustuse rahuldus hõõgus südames.

Vaid ainsa murena oli — kui nüüd isa ka oleks koju jõudnud...

«Kaitse Kodu!» järgmine number ilmub 14. aprilli paigu

kevadpühade erinumbrina

Kuulutusi sellesse numbrisse võetakse vastu 10. aprillini

Uuendage «Kaitse Kodu!» tellimisi 1. aprillist s. a.

Kaitseliitlaste ja kaitseväelaste

ülikonna-, püksi-, palitu-, mütsi- ja
kandiriie

A/S. KREENBALT

TALLINN, SUUR KARJA 13, TELEF. 425-14

Järgmiste kodumaa tekstiilvabrikute suurmüügi keskkohht:

Balti Puuvilla Ketramise ja Kudumise Vabriku A/S.

Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri O/Ü.

Sindi Tekstiilvabrikute Ühisus. O/Ü. Eesti Niidivabrik

Väikemüük kauplustes üle maa